

BERNARDI ABBATIS FONTIS CALIDI

ORDINIS PRÆMONSTRATENSIS

ADVERSUS WALDENSIUM SECTAM

LIBER

(GALLAND., *Vet. Patr. Biblioth.*, XVI, 520)

PROLOGUS.

I. Sanctæ Romanæ Ecclesiæ præsidente domino Lucio (1), inclityæ recordationis; subito extulerunt caput novi hæretici, qui quodam præsigio futurorum sortiti vocabulum, dicti sunt Valdenses; nimirum a Valle densa; eo quod profundis et densis errorum tenebris involvantur. Illi, quamvis a præfato summo pontifice condemnati, virus suæ perfidiæ longe, lateque per orbem temerario ausu evenerunt.

II. Ea propter contra eos pro Ecclesia Dei do-

(1) Lucius III sedere cœpit anno 1181.

(2) Hujus disceptationis et abbatis Fontis-Calidi meminit Bossuet (*Hist. des Variations*, l. xi, n. 75-79) his verbis: « Le pontificat du pape Luce III commence en 1181, c'est-à-dire, après que Valdo eut paru dans Lyon. Il lui fallut bien vingt ans à s'étendre et à former un corps de secte qui méritât d'être regardé. Alors donc Lucius III les condamna; et, comme son pontificat n'a duré que quatre ans, il faut que cette première condamnation des Vaudois soit arrivée entre l'année 1181, où ce pape fut élevé à la chaire de saint Pierre, et l'année 1185, où il mourut... Après la mort de ce pape, comme, malgré son décret, ces hérétiques s'étendaient beaucoup, et que Bernard, archevêque de Narbonne, qui les condamna de nouveau après un grand examen, ne put arrêter le cours de cette secte, plusieurs personnes pieuses, ecclésiastiques et autres, procurèrent une conférence pour les ramener à l'amiable. On choisit de part et d'autre pour arbitre de la conférence un saint prêtre nommé Raimond de Daventriv, homme illustre par sa naissance, mais encore plus illustre par sa sainte vie. L'assemblée fut fort solennelle, et la dispute fut longue. On produisit de part et d'autre des passages de l'Écriture, dont on prétendait s'appuyer. Les Vaudois furent condamnés et déclarés hérétiques sur tous les chefs de l'accusation. On voit par là que les Vaudois, quoique condamnés, n'avaient pas encore rompu toutes mesures avec l'Église romaine, puisqu'ils convinrent d'un arbitre catholique et prêtre. L'abbé de Font-Cauld, qui fut présent à la conférence, a rédigé par écrit, avec beau-

minus Bernardus Narbonensis archiepiscopus, religionis et Dei honestate insignis, zelans legem Dei, se sortem murum opposuit. Accitis itaque pluribus tam clericis quam laicis, religiosis ac secularibus, ad iudicium vocavit. Quid plura? Causa diligentissime investigata, condemnati sunt.

III. Nihilominus tamen postea, et clam et publice semen suæ nequitiae spargere ausi sunt. Unde rursum, quamvis ex abundantia, ad disceptationem vocati sunt (2), per quosdam tam clericos quam laicos. Et, ne his diutius protraheretur, electus est ab

coup de netteté et de jugement, les points débattus et les passages qu'on employa de part et d'autre: de sorte qu'il n'y a rien de meilleur pour connaître tout l'état de la question telle qu'elle était alors et au commencement de la secte. La dispute roule principalement sur l'obéissance qui était due aux pasteurs. On voit que les Vaudois la leur refusaient, et que, malgré toutes les défenses, ils se croyaient en droit de prêcher, hommes et femmes. Comme cette désobéissance ne pouvait être fondée que sur l'indignité des pasteurs, les catholiques, en prouvant l'obéissance qui leur est due, prouvent qu'elle est due même à ceux qui sont mauvais, et que, quel que soit le canal, la grâce ne laisse pas de se répandre sur les fidèles. Pour la même raison, on fait voir que les médiocres contre les pasteurs... sont défendues par la loi de Dieu. Dans la suite, on attaque la liberté que se donnaient les laïques de prêcher sans la permission des pasteurs, et même malgré leurs défenses; et on fait voir que ces prélications séditieuses tendent à la subversion des faibles et des ignorants. Surtout on prouve par l'Écriture que les femmes qui n'ont que le silence en partage, ne doivent pas se mêler d'enseigner. Enfin on montre aux Vaudois le tort qu'ils ont de rejeter la prière pour les morts, qui avait tant de fondement dans l'Écriture, et une suite si évidente dans la tradition: et, comme ces hérétiques s'absentaient des églises pour prier entre eux en particulier dans leurs maisons, on leur fait voir qu'ils ne devaient pas abandonner la maison d'oraison, dont toute l'Écriture et le Fils de Dieu lui-même avaient tant recommandé la sainteté.

utraque parte iudex quidam sacerdos, Raimundus A scilicet de Daventria; vir siquidem religiosus ac timeas Deum, nobilis genere, sed conversatione nobilior.

IV. Assignata igitur die causæ adveniente, congregatis invicem partibus, aliisque quam plurimis clericis et laicis, de quibusdam capitulis, in quibus male sentiebant, a veris Catholicis accusati sunt; eisque per singula respondentibus, hinc inde diu disputatum est, et ab utraque parte multæ productæ auctoritates. Auditis igitur partiam allegationibus; præfatus iudex per scriptum definitivam dedit sententiam, et hæreticos esse in capitulis, de quibus accusati fuerant, pronuntiavit.

V. Quibus autem auctoritatibus vel rationibus suam assertionem defenderent; quidve eis a nobis Catholicis responsum sit; aut quibus Scripturarum testimoniis fidem tueremur Catholicum, præsentibus testimonis fidem tueremur Catholicum, præsentibus tractatibus contra alias hæreses. Hæc autem omnia fecimus maxime ad instruendos, vel commoneendos quosdam clericos, qui vel imperitia, vel librorum inopia laborantes, hostibus veritatis non resistendo, facti sunt in offensionem et scandalum fidelibus, quibus præsentibus. Eos namque in fide Catholica non roborant, nec alimentis sanctarum Scripturarum reficiunt. Unde quasi jejuni in via præsentibus sæculi, viribus spiritualibus destituti deficiunt, ne ad patriam, scilicet paradisum, valeant remeare. Justa quidem est causa majoris mali præscripti, deici a caulis ovium Christi lupos rapaces, id est demones hæreticos et tyrannos; nec voce prædicationis, nec baculo disciplinæ seu severitatis.

VI. Suscipiant igitur, quæso, a nostra parvitate, si placet, exiguum munus hujus opusculi, mandentque memoriæ auctoritates sanctorum Patrum, ut, miserante Deo, habeant arma impenevabilia contra rectores tenebrarum, contra fabulatores mendacii, contra cultores perversorum dogmatum, id est demones hæreticos; quatenus Dei gratia prævia, et de ipsis valeant triumphare, et pro regimine atque doctrina subjectorum a summo pastore immarcescibilem gloriæ coronam percipere mereantur.

CAPUT PRIMUM.

Est contra hoc, quod dicunt, Non esse obediendum summo pontifici, aliisque prælatibus.

I. In primis igitur arguuntur de inobedientia; quia scilicet non obediunt Ecclesiæ Romanæ, quæ plenitudinem habet potestatis ligandi et solvendi, et dignitatem cæteras Ecclesias dispensandi.

II. Præterea, nec episcopis, nec sacerdotibus obtemperant; cum, teste beato Gregorio, locum discipulorum Christi habeant episcopi, et auctoritatem ligandi et solvendi, qui locum regiminis sortiuntur. Hac ergo auctoritate Romana Ecclesia, cæterique episcopi, utpote quibus dictum est: « Quodcumque alligaveritis super terram, erit ligatum et in cælo; et quodcumque solveritis super ter-

ram, erit solutum et in cælis (Matth. xvi), » præfatos hæreticos excommunicationis vinculo innodarunt: « In promptu habentes, » cum Apostolo, « ulcisci omnem inobedientiam (II Cor. x). — Nihil autem, » ut ait Augustinus super Joannem, « sic debet formidare Christianus, quam separari a corpore Christi. » Si enim separatur a corpore Dei, non est membrum ejus, non vegetatur Spiritu ejus. « Quisquis autem, » inquit Apostolus, « non habet spiritum Christi, hic non est ejus (Rom. viii). » Item illud de verbis Apostoli: « Omnis Christianus, dilectissimi, qui a sacerdotibus excommunicatur, Satanæ tradi dicitur. Quomodo? scilicet, quia extra Ecclesiam est diabolus; sicut in Ecclesia Christus. Ac per hoc quasi diabolo traditur, qui ab ecclesiastica communione removetur. Unde illos, quos tunc Apostolus Satanæ traditos esse prædicat, excommunicatos a se esse demonstrat. » Hinc est etiam, quod idem Apostolus ait ad Thessalonicenses: « Si non obedierit verbo nostro per epistolam, hunc notate; et ne commisceamini cum illo, ut confundatur (II Thess. iii). » Ecce Apostolus mandat inobedientem sibi reprehendi, et a cæterorum communione vel convictu abjici, ut sic abjectus effubescat.

III. Ad Hæbræos quoque ait: « Obedite præpositis vestris, et subjacete eis. Ipsi enim pervigilant quasi rationem reddituri pro animabus vestris (Hebr. xiii). » Ad Timotheum quoque ait: « Qui bene præsentibus presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime, qui laborant in verbo et doctrina (I Tim. v). » Duplex honor est presbyteris, et eorum scilicet præceptis obediatur et cum debita reverentia exteriora subsidia ministrentur. Dominus quoque ut ostenderet obedientiam exhibendam esse prælatibus, ait: « Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisei. Omnia ergo quæcumque dixerint vobis, servate et facite (Matth. xxiii). » Et rursum: « Qui vos audit, me audit; et qui vos spernit, me spernit (Luc. x). »

IV. Cum igitur Christus et apostoli præcipiant obediendum esse episcopis et presbyteris: quicumque eis non obediunt, consequenter Christo et ejus apostolis inobedientes existunt. Omnis autem prævaricatio et inobedientia, teste Apostolo, « accipit justam mercedis retributionem (Hebr. ii). » Quomodo ergo effugient, qui Christi et discipulorum ejus præcepta neglexerint? Quoniam itaque inobedientes existunt, habendi sunt quasi ethnici et publicani, Domino dicente: « Si quis Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus et publicanus (Matth. xviii). »

V. Præterea ab eorum communione est abstinendum, sicut ex præscriptis Apostoli verbis ad Thessalonicenses patet. Nam et per legem Moysicam, si quis imperio sacerdotis non obedierit, occidendus est; ne ex malo inobedientiæ populus corrumpatur. Unde in Deuteronomio: « Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui ea

tempore ministrat Dominio Deo tuo; ex decreto A
 judicis morietur homo ille, et auferes malum
 de medio Israel: cunctusque populus audiens
 timebit, ut nullus deinceps intumescat super-
 bia (*Deut. xvii.*) Ecce hinc patet, quantum est
 crimen inobedientiae; cum is, qui sacerdoti non
 obediebat, corporali gladio occidebatur. In tem-
 pore vero gratiae, quia Deus non vult mortem
 peccatoris, sed ut convertatur et vivat (*Ezech.*
xxxiii.); non occiditur corporaliter, sed spiritali
 gladio feritur, cum a communione fidelium per-
 sententiam episcopi separatur, ut sic abjectus eru-
 bescat et respiscat.

VI. Quicumque etiam inobedientes sunt, infide-
 les esse convincuntur, Samuele dicente: « Quia
 peccatum ariolandi est, repugnare; » et, « quasi B
 scelus idololatriæ, nolle acquiescere (*I Reg. xv.*) »
 Super quem locum ait beatus Gregorius: « Sola
 est obedientia, quæ fidei meritum possidet, sine
 qua quisque infidelis vincitur, etsi fidelis esse
 videatur. » Inobedientiæ quoque vitium inter mor-
 talia crimina connumerat Apostolus dicens: « Gen-
 tiles repletos omni iniquitate, inlicita, fornicatione,
 avaritia (*Rom. i.*) » Et post pauca: « Inventores ma-
 lorum, parentibus non obedientes (*ibid.*), » paren-
 tibus scilicet, sicut doctores orthodoxi exponunt,
 carnalibus vel spiritualibus. Et paulo post: « Qui
 talia agunt, digni sunt morte: non solum autem,
 qui ea agunt, sed etiam, qui facientibus consen-
 tiunt (*ibid.*). » Consentire autem est, secundum C
 Ambrosium, si cum quis possit reprehendere, ta-
 ceat, aut hoc audiens, aduletur.

VII. Nec mirum si inobedientes potestatibus Ec-
 clesiasticis, digni sunt morte æterna. Teste enim
 Apostolo: « Non est potestas, nisi a Deo, quæ au-
 tem a Deo sunt, ordinatæ sunt. Itaque qui resistit
 potestati, Dei ordinationi resistit. Qui autem res-
 sistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt (*Rom.*
xiii.) » Audiant ergo præfati erronei, et qui eis
 consentiunt, Apostoli præceptum dicentis: « Omnis
 anima potestatibus sublimioribus subdita sit (*ibid.*) »
 « Spiritus » quippe « sanctus, » sicut Apostolus ait
 in Actibus apostolorum, « posuit episcopos » super
 gregem suum « regere Ecclesiam Dei quam acqui-
 sivit sanguine suo (*Act. xx.*) » Qui ergo episcopis
 resistit per contumaciam, in Spiritum sanctum pec-
 cat. Nam et Judæis murmurantibus contra Moysen
 et Aaron, responsum est: « Nec contra nos mur-
 mur vestrum, sed contra Deum (*Exod. xvi.*) » Hinc
 Judas Jacobi ait: « Væ illis, qui in contradictione
 Core perierunt! » (*Jud. 11*) Core quippe, et ejus com-
 plices insurrexerunt contra Moysen et Aaron sacer-
 dotes Domini; et confestim igne cœlitus misso,
 combusti sunt. Contradictione ergo Core perierunt,
 qui sacerdotum imperio contradicunt, et ideo ignis
 æterni incendio concremantur. Unde « væ, » id est,
 æterna damnatio est illis.

VIII. Præterea per inobedientiam Adæ peccatores

constituti sunt multi; et per obedientiam Christi,
 qui obediens fuit Patri usque ad mortem, justi con-
 stituti sunt multi. Quicumque ergo inobedientes
 existunt, veteris hominis imaginem portant. Contra
 quod Apostolus ait: « Sicut portavimus imaginem
 terreni, portemus imaginem cœlestis (*I Cor. xv.*), »
 virtutem obedientiae induentes, ut qui per inobedi-
 entiam paradiso ejecti sumus, per obedientiam quasi
 per aliam viam cum magis redeamus. « Melior est
 enim obedientia, quam victimæ; et auscultare mag-
 is quam offerre adipem arietum (*I Reg. xv.*) » Quia,
 per victimas aliena caro, per obedientiam vero vo-
 luntas propria mactatur. Et Salomon: « Vir obe-
 diens loquetur victorias (*Prov. xxi.*) » Quia dum
 alienæ voci humiliter subdimur, nosmetipsos in
 corde superamus. Ex his omnibus patet quanta
 sit virtus obedientiæ, quantumque crimen inobe-
 dientiæ.

CAPUT II.

*Tractat de dignitate prælatorum, et quod eis sit
 deferendum et obediendum.*

I. Ut vero luce clarius pateat, quantum sacerdo-
 tes excellant cæteris, et quod eis sit deferendum et
 obediendum, ex verbis Salvatoris potest perpendi,
 qui curato a lepra ait: « Vade, ostende te sacer-
 doti, et offer munus, quod præcepit Moyses in
 testimonium illis (*Luc. v.*) » Sacerdotum quippe
 est discernere et judicare, qui sint Catholici, quive
 hæretica contagione respersi. Inde est, quod cum
 multos languentes Dominus sanaverit, leprosus
 tantum ad sacerdotes misit. In leprosi quippe cor-
 pore varius color, designat in hæretico homine ve-
 ritatem falsitati permistam. Plane Dominus noluit
 leprosum, licet mundatum, hominum cœtibus ag-
 gregari, sine judicio sacerdotis, ut aperte osten-
 deret eum, qui ab unitate Catholica erraverit, licet
 forte respuerit, sine sacerdotali judicio, conven-
 titum fidelium minime aggregandum. Et in signum
 devotionis et humilitatis jubetur oblationem facere
 sacerdoti, ut ei se subjectum pariter innuat, cujus
 manum d.vino intuitu osculando, hostiam iun-
 molet.

II. Item clerici pascunt; alii, quasi oves, pascun-
 tur; et de altari vivunt illi, isti vero offerre de-
 bent. Illi possunt peccatores tradere Satanæ; isti
 vero ante eos sedere; nec sine eorum consilio, quæ
 Dei sunt, agere debent. Unde Hieronymus ad He-
 liodorum: « Alia causa est monachi, alia clerici;
 clerici oves pascunt, ego pascor. Illi, de altari vi-
 vunt, mihi securis quasi ad radicem infructuosæ
 arboris ponitur. Si munus ad altare non defero,
 mihi ante presbyterum sedere non licet. Illi, si pec-
 cavero, licet me tradere Satanæ in interitum carnis,
 ut spiritus sit salvus in die Domini. » Idem ad Ru-
 sticum: « Ecclesia habet senatum, cœtum presby-
 terorum, sine quorum consilio nihil monachis agere
 licet. Roboam filius Salomonis ideo perdidit re-
 gnum, quia audire noluit presbyteros suos. Senatam
 quoque Romani habebant, quorum consilio cuncta

agebant, et nos habemus senatum nostrum, cœtum A presbyterorum.)

III. Præterea, cum quis de lege divina dubitat, confestim ad sacerdotes currere debet, et interrogare. Ipsi sunt enim, per quos Creator omnium fidelium plebes pascere disposuit. Hinc est enim, quod Dominus discipulis suis quinque, vel septem panes tradidit, ut ponerent ante turbas. Spiritualem enim doctrinam sacerdotibus, qui in locum discipulorum successerunt, ministrat; ut, quasi boni dispensatores familiæ Dei animarum alimenta ministrent, ne in via hujus sæculi ab hoc cibo jejuni deficiant. Hinc scriptum est: « Quis putas est fidelis dispensator et prudens, quem constituit Dominus super familiam suam, ut det illis in tempore tritici mensuram? » Unde et Dominus Paulum, adhuc Saulum, in via quidem prosternit, sed quid eum oporteat facere, non docet; sed in civitatem ad discipulum Ananiam docendum mittit. Nec angelus, qui centurioni viro religioso apparet, eidem fornam fide tradidit, sed Simeonem accersiri jubet, ut per eum, quid oporteat facere, instruat.

IV. Ex quibus aperte datur intelligi, quod nullus præsumere debet docere aliquem viam perfectionis, nisi sit in civitate, id est in sancta Ecclesia, et Christi sit discipulus: cum Christus, vel ejus angelus Saulum vel centurionem docere noluerint, ut magisterium Ecclesiæ inviolabiliter custodiendum esse ostenderent; et a nullis omnino attentandum, nisi ab his, qui in locum discipulorum successerunt, id est ab episcopis et viris ecclesiasticis, quibus id officii Dominus delegavit, sicut scriptum est, Malachia attestante: « Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus; quia angelus Domini exercituum est. » Ecce, quanta sit dignitas sacerdotis. Ipse est enim, sicut in Ezechiele legitur, gazophylacium in domo Domini, qui thesaurum sapientiæ et scientiæ in pectore suo custodit, et ex cujus ore, Domino præcipiente, lex requirenda est. Quod ipse Dominus, teste Evangelio, per exemplum docuit, qui in templo, in medio doctorum sedebat, audiebat illos, et interrogabat, docens pariter in sancta Ecclesia, maxime doctrinam cœlestem addiscendam esse, non in foro, non in plateis, ut tanto melius percipiatur et memoriæ commendetur, quanto in Ecclesia, non rebus temporalibus, sed divinis attentius vacatur.

V. Quantum vero est, quod sacerdos angelus Domini, id est nuntius vocatur? Supernum quippe judicem nuntiare mittitur: ideoque, etsi ex sua despicibilis, tamen ex Domini persona venerandus est. Teste enim beato Gregorio: « Sæpe potens persona famulum habet despectum, per eum suis forte, vel extraneis aliquod responsum mandat; non despicitur persona loquentis servi, quia servatur in corde reverentia mittentis Domini. » Ita ergo quilibet sacerdos, etsi forsitan digne despicitur ab aliquo, in mente tamen sua mittentis Domini reverentiam servare debet is, cui mittitur.

VI. Sacerdotibus etiam peccatores nequitias suas confiteri debent, ut reatus sui vinculis absolvantur. Qua ex re Dominus ait quatragesimo mortuo: « Lazare, veni foras (Joan. xi). » Qui, cum egressus fuisset vivens, a vinculis per discipulos est solutus, Domino jubente et dicente eis: « Solvite eum, et sinite abire (ibid.). » Foras venit mortuus, cum culpam confiteretur peccator. Venientem autem foras solvunt discipuli; quia prædicatores Ecclesiæ ei pœnam debent amovere, quam meruit, qui non erubuit confiteri, quod fecit. Sane Judas confessus est peccatum suum, non Christi discipulis, sed Judæis dicens: « Peccavi tradens sanguinem justum (Matth. xxvii). » Et non profuit ei confessio.

VII. Nec solum solvunt, sed etiam ligant presbyteri reos, et Satanæ tradunt in interitum carnis, ut spiritus salvus sit. Unde Dominus ait: « Quorum remisistis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt (Matth. xvi). » Teste quippe Gregorio, discipuli, quorum locum tenent episcopi, vice Dei quibusdam peccata retinent, quibusdam relaxant. Apostolus quoque ait de fornicatore: « Judicavi in nomine Domini nostri Jesu Christi, » hoc est vice ejus, vel ad ejus gloriam; et tradere hujusmodi Satanæ, ut spiritus salvus sit in die Domini nostri Jesu Christi (I Cor. v). Satanæ tradit ut corporaliter vexet et sic respiscat. Vel secundum quosdam, intelligitur mors corporis: sive excommunicare, est tradere Satanæ. Quemadmodum enim diabolus nullum jus habet in hominem, postquam homo per fidem justificatur, sed postquam homo pro culpa, ab Ecclesiæ sacramentis, quæ sunt sibi arma contra Satanam, sequestratur, exiit sub jugo Satanæ religatur.

VIII. Præterea Spiritus sanctus plerumque potius dignitatem sacerdotis pensat, quam meritum, et per eum electis providet. Unde cum esset Caiphas pontifex, prophetavit. Ubi patenter Evangelista donum prophetiæ divino tribuit sacramento dicens: « Cum esset, » id est quia esset summus pontifex (Joan. xi). Transit quippe aqua per canales lapideos ad areolas aromatum, id est gratiæ spiritualis irrigatio nonnunquam per duras et insensibiles mentes presidentium, rigat et infundit fidelium animas virtutum aromatis redolentes consitas.

IX. Beatus quoque Jacobus ostendit, quam sit necessarius et utilis ordo sacerdotum, cum ait: « Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros Ecclesiæ, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus: et si in peccatis sit, remittentur ei (Jac. v). » Ecce oratio sacerdotis et salvat, et per eam Deus infirmum alleviat et peccata remittit. Sic ergo salvat, dum corpori et animæ prodest oratio presbyterorum, relevando infirmitatem et remittendo peccata. Ubi pariter reprehendit eos, qui hæreticos inducunt et presbyteros deserunt; cum Apostolus jubeat presbyteros induci, non hæreticos. Tacite quoque reprehendit quosdam

etiam Christianos, qui cum infirmantur, non ad presbyteros, sed ad medicos mittunt; vel ordine præpostero, postea mittunt: cum sæpe langior animæ sit causa infirmitatis corporis. Unde Dominus paralytici ad se allati prius peccata dimittit, dicens: « Fili, remittuntur tibi peccata tua (*Luc. v.*); » et postea, corpus sanat. « Sublata enim causa, tollitur effectus. »

X. Sacerdotum etiam est emergentes de religione Christiana quæstiones decidere. Unde Moyses ascendens in montem ait senioribus Israel: « Expectate hic, donec revertamur. Habetis Aaron et Hur vobiscum, si quid natum fuerit quæstionis, referetis ad eos (*Exod. xxiv.*) » Quæstiones quippe nascentes inter fideles de fide aut cultu Christiano, ad episcopos et presbyteros referendæ sunt. Inde est, quod ob hanc, et alias necessarias causas episcopi per singulas civitates, et presbyteri per singulas ecclesias statuuntur ab apostolis. Quapropter Apostolus ait Titio: « Illius rei gratia, reliqui te Crete, ut ea, quæ desunt corrigas, et constituas per civitates presbyteros, sicut et ego disposui tibi (*Tit. i.*) » In Actibus etiam apostolorum habetur, quod Paulus et Barnabas constituerunt per singulas Ecclesias presbyteros.

XI. Notandum vero, quod presbyterorum nomine episcopi accipiuntur, sicut paulo ante ad Titum, et simplices sacerdotes, sicut et paulo supra in Actibus apostolorum. Nam, et versa vice episcoporum nomine, aliquando minores sacerdotes nuncupantur, sicut ad Philippenses, cum ait Apostolus: « Paulus et Timotheus servi Jesu Christi, omnibus sanctis, qui sunt Philippis, cum episcopis et diaconibus (*Phil. i.*) » Neque enim in una civitate plures sunt episcopi, aut tacitis sacerdotibus, de episcopis loquens, intersereret de minore ordine, id est diaconorum, nisi quia episcopos vocavit sacerdotes. Interdum vero episcopi, appropriato vocabulo dicuntur majores sacerdotes, sicut et usus quotidianus probat.

XII. Illis per excessum dictis, sciendum quod in Novo Testamento, orta quæstione, an oporteret credentes circumcidi, legemque Moysi servari: statuerunt Paulus et Barnabas manere credentes ita, ut crediderant, et ut iidem apostoli, et quidam alii ex aliis ascenderent ad apostolos et presbyteros in Jerusalem super hac quæstione. « Conveneruntque apostoli et seniores videre de verbo hoc (*Act. xv.*) » Et simul apostoli et seniores deciderunt quæstionem; et super hoc epistolam decretalem, credentibus exigentibus, direxerunt, sicut in Actibus apostolorum legitur.

XIII. Ex hoc patet exemplo quod, orta dubitatione circa cultum fidei Christianæ, ad summum patriarcham qui vice beati Petri fungitur, aliosque, tam archiepiscopos, qui personas apostolorum, quam episcopos, qui locum obtinent aliorum discipulorum, quos supra in Actibus vocat Lucas nunc presbyteros, nunc seniores, recurrendum est. Si

enim apostoli Paulus et Barnabas non presumpserunt decidere tantam quæstionem; nisi communicato consilio cum apostolis et senioribus, et facta magna inquisitione; pensandum est solerter, quantæ sit præsumptionis et dementiæ, de his, quæ ad fidem Dei ac ejusdem statum pertinent, ab aliis et non a Christi sacerdotibus inquirere, et maxime ab hæreticis vel malis Catholicis.

XIV. Ad hoc, Apostolus ad Corinthios de rebus transitoriis non debere fideles causari apud infideles, sed apud sanctos: « Audet, inquit, aliquis vestrum habens negotium adversus alterum, judicari apud iniquos, et non apud sanctos? Nescitis quoniam angelos judicabimus? Quanto magis sæcularia? Etsi in vobis judicabitur mundus, indigni estis qui de minimis judicetis (*I Cor. vi.*) » Et post: « Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum? sed frater cum fratre iudicio contendit, et hoc apud infideles? Jam quidem omnino deictum est in vobis, quod judicia habetis inter vos (*ibid.*) » Si ergo negotium de rebus minimis sancti debent judicare, id est fideles, non infideles: multo magis, cum de fide et rebus spiritualibus agitur, vel dubitatur; non ab hæreticis, vel infidelibus, sed a sanctis fidelibus est tractandum et judicandum. Et si infideles indigni sunt, qui de minimis judicent; multo magis sunt indigni de religione Christiana judicare et fide. Maxime cum Moyses moneat unumquemque dicens: « Interroga patrem tuum et annuntiabit tibi; majores tuos, et dicent tibi (*Deut. xxxii.*) » Quis est pater, vel majores, quos interrogare debemus, nisi rectores animarum, qui in sancta conversatione nos instituunt, quasi filios spirituales gignunt? Et quia dignitate vel merito nos præcedunt, « majores nostri, » vocantur, qui alio nomine dicuntur « seniores. » Quibus et beatus Petrus ait scribens credentibus: « Seniores, qui in vobis sunt, obsecro, ego consenior et testis Christi passionum, pascite, qui in vobis est, gregem Dei (*I Petr. v.*) » et paulo post: « Similiter, adolescentes, subditi estote senioribus (*ibid.*) »

XV. Ecce patenter refert, fidelium grex a quibus debeat pasci, scilicet a senioribus suis. Sicut enim ait beatus Gregorius: « Senes eos sacra Scriptura vocat, qui morum gravitate, non temporum quantitate maturescunt, sicut scriptum est: Senectus enim venerabilis est, non diuturna, neque annorum numero computata; cani autem sunt sensus hominis, et ætas senectutis vita immaculata. » Juvenes quoque dicuntur, qui nulla consilii gravitate deprimuntur. Quos apostolorum primus jubet subditos esse senioribus, ut levium levitas, gravium gravitate gravetur, secundum illud: « Cum sancto sanctus eris, et cum viro innocente innocens eris (*Psal. xvii.*) » In quibus verbis reprehenduntur, qui præceptis seniorum, id est prælatorum non obtemperant, et sic apostolo Petro inobedientes existunt.

XVI. Denique, « sacerdotum est, » sicut Dominus

ait eis in persona Aaron sacerdotis et filiorum ejus « discernere inter sanctum et profanum, inter mundum et immundum, et docere omnia legitima, quæ præcepit Deus filiis Israel per manum Moysi, » sicut est in Levitico : « Dixit Dominus ad Aaron : Vinum et omne, quod inebriare potest, non bibetis, tu et filii tui quando intrabitis tabernaculum testimonii, ne moriamini ; quia præceptum est sempiternum in generationes vestras (Lev. x). » Et, « ut habeatis scientiam discernendi inter sanctum et profanum, inter pollutum et mundum, doceatisque filios Israel omnia legitima mea, quæ locutus est Dominus ad eos per manum Moysi (ibid.). » Ex qua re liquide apparet, quos presbyterorum est, non aliorum, discernere, qui sint sancti, id est Catholici et qui profani, id est hæretici ; quive mundi a macula criminis, quique immundi, id est criminosi. Quinimo ad eos spectat docere fideles præcepta Dei. Quare damnabile est aliis, qui non sunt de tribu Levi, id est de ordine clericorum, usurpare officium illorum in judicando vel docendo.

XVII. Ecce pauca de multis collegimus, ad ostendendum, quanta sic episcoporum ac sacerdotum dignitas ac auctoritas : quo cognito, qui hactenus eis rebelles fuerunt, humiliter eisdem obtemperant.

CAPUT III.

Contra eos, qui detrahunt rectoribus animarum.

I. Sed quoniam sunt quidam, qui eisdem rectoribus animarum detrahunt, et cum periculo animarum suarum eos reprehendunt ; ad ipsorum correctionem vel pauca dicamus. Audiant ergo qui tales sunt, quod, Apostolo teste, « detractores Deo tidibiles, et susurrone, atque contumeliosi digni sunt morte (Rom. 1). » Detractor vero est qui bona proximi, in quantum potest, minuit ; et mala, quæ in eo non sunt, ei imponit. Susurro vero est, qui mala de proximo ad proximum occulte transfert. Contumeliosus est, qui aliquam turpitudinem dedecoris, vel in dicto, vel in facto libenter infert proximo. Item idem ad Corinthios ait : « Si is qui frater nominatur, est maledicus, » id est detractor, « cum ejusmodi nec cibum sumere (I Cor. v). » Et rursum : « Maledici regnum Dei non possidebunt (I Cor. vi). »

II. Cum ergo detractor, vel maledicus in communionem fidelium recipiendus non sit et dignus sit morte, utpote, qui non possidebit regnum Dei ; specialiter tamen prohibetur quis maledicere rectori populi. Unde Paulus, cum ab Anania principe sacerdotum jubetur percuti in ore, ignorans esse principem sacerdotum, ait : « Percutiet te Deus, paries dealbate. Et, qui astabant, dixerunt : Summum sacerdotem Dei maledicis ? » Respondit Paulus : « Nesciebam, fratres, quia princeps sacerdotum est. Scriptum est enim : Principem populi tui non maledices. » Ecce autem, principem populi, licet aperte contra legem agentem, et judicantem se percuti, ait non esse maledicendum, et Scripturæ auctoritate hoc probat. Hinc ergo perpendant, qui

rectoribus Ecclesiarum maledicunt, quanta damnatione sint digni ; si Apostolus infidelem, et legi contraria agentem, maledicere supersedit, ex quo cognovit principem populi ; et, quod maledixerat, ideo ait se fecisse, quia nesciebat esse principem populi.

III. Præterea, Cham vidit verenda patris sui Noe nudata, et risit ; et ideo in sua posteritate damnatus est, dicente Noe : « Maledictus Chanaan, puer servus erit fratribus suis (Gen. ix). » Quia mala præpositorum suorum non arguere, non divulgare temere quis debet ; vel, dum videt, gaudere ; alioquin damnabitur in posterum, id est in futuro. Boni vero Noe filii verecunda patris sui, iuncto dorsis pallio, aversi venientes operiunt. « Quia, bonis subditis, ut ait beatus Gregorius, sic præpositorum suorum mala displicent, ut tamen hæc ab aliis occultent ; judicantesque factum, et venerantes magisterium, nolunt videre quod tegunt. »

IV. Attendant etiam prælati detractores, quia humiliter sanctus David obedivit Sauli superbo, sed tamen regi, et a Domino electo ; sed persequentem, et occidere ipsum David volenti ; sed denique, exigentibus culpis suis, a Deo reprobato, et David ad regni gubernacula electo a Domino. Cum ergo hæc ita essent, malo regi ita David obedivit, ut scriptum de ipso sit : « Quis in omnibus, sicut David inventus est in regno tuo ingrediens, et egrediens, et pergens ad imperium regis ? » Rursumque, cum persequentem se regem ferire posset, eidem humili se professione prætravit dicens : « Quem persequeris, rex Israel, quem persequeris ? Canem mortuum, et pulicem unum. » Hinc discant subditi : licet humiles, licet innocentes, prælati sibi a Deo potestatibus, licet contra se accipientibus deferre, non detrahere ; obedire, non contradicere. Idem etiam David, cum servi eum sui ad feriendum Saul in speluncam ingressum, ubi ipsi erant, accederent ; fregit eos responsionibus, quia manum in christum Domini mittere non deberet. Qui tamen occulte surrexit, et oram chlamidis ejus abscidit. Et quia hoc fecerat, post hoc percussit David cor suum. Ecce, dum pensat, a Deo unctum et sibi prælatum, licet se quærentem ut occideret, occidere non vult David ; et quia vel extremam oram chlamidis ejus abscidit, pœnitet. Super hunc locum ait sanctus Gregorius : « Facta præpositorum oris gladio ferienda non sunt, etiam cum recte reprehendenda judicantur. Si quando vero contra eos, vel in minimis lingua labitur, necesse est per afflictionem pœnitentiæ cor cremetur, quatenus ad semetipsum redeat. Et cum præposita potestas deliquerit, ejus contra se judicium, a quo sibi prælata est, perhorrescat. Nam cum in præpositis delinquimus, ejus ordinationi, qui eos nobis prælati, obviamus. »

V. Ecce auctoritatibus sanctarum Scripturarum et sanctorum exemplis, probavimus, quanta sit reverentia exhibenda, remota obreptione, ergo prælatos, et eis esse deferendum, non detrahendum, vel

maledicendum : alioquin et Dei præceptis contrarium, A et sanctorum vestigiis non instamus.

CAPUT IV.

Contra hoc, quod omnes, etiam laici prædicant. Et quid ad hoc dicant, quidve nos, contra eos.

I. Secundo prædicant omnes passim, et sine delectu conditionis, ætatis vel sexus. Et quoniam in hoc errore multi eorum, qui specietenus Christiani dicuntur, seducuntur; gratia revocandi ipsos, et reliquos confirmandi, cooperante Deo, videamus, quibus rationibus, vel auctoritatibus innitantur ipsi, quidve a Catholicis dicatur contra eas infirmandas, et penitus vacuandas, et tertio loco, quid in sua assertionem Catholicæ inducant.

II. Primo igitur dicunt : ab omni, qui scit verbum Dei in populo seminare, prædicandum esse. Quoniam Jacobus dicit : « Scienti bonum facere, et non facienti, peccatum est illi (*Jac. iv.*) » Quare autem, si scimus evangelizare, et cessemus, graviter peccamus? Hanc cum quidam hæresiarcha Scripturam pro se induceret, ei respondit : Legitur in Evangelio diabolus dixisse Domino Jesu : « Scio quis sis, Sanctus Dei. Et comminatus est ei Jesus dicens : Obmutesce (*Marc. i.*) » Ecce noluit Dominus per os diaboli prædicari, licet diceret se scire ipsum; ne forte veritati falsitatem promittens deciperet simplices, sicut in exordio feminam seduxit. Sic, sic, responde, ex ore tuo nomen Christi non est annuntiandum, et si scires : ne, more venefici, dum mellita pocula propinare crederis a quolibet simplice, permistum virus infundas. De malis quippe scriptum est : « Fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile (*Deut. xxxii.*) » Venenum aspidum insanabile est dogma hæreticorum, quia, quisquis illud bibit, id est libenter audiendo percipit, morte procul dubio non caret.

III. Præterea, non ait Apostolus : « Scienti bonum » docere, sed « facere (*Jac. iv.*) » quare intelligendum est de illo, qui bonum quod intelligit, non perficit et ideo peccat : non de illo qui bonum, quod scit docere, non docet. Nec enim omnis homo peccat, qui non docet, quod scit : imo potius peccat, si doceat, cum tamen ipse prævaricator existat. David enim dicit : « Peccatori dixit Deus, quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? » (*Psal. xlix.*) Hoc Apostolus ait : « Qui alium doces, te ipsum non doces? qui in lege gloriaris, per prævaricationem legis Deum inhonoras? » (*Rom. ii.*)

IV. Item in favorem erroris sui inducunt illud, pro se : « Qui audit, dicat, veni (*Apoc. xxi.*) » Ubi beatus Gregorius ait : « Ut qui in corde vocem superni amoris acceperit, foras etiam proximis vocem exhortationis reddat. » Et rursus inde Gregorius : « In quantum pro divina largitate sufficitis, proximis vestris boni verbi cyathos date. »

V. Ad hoc respondemus : quod si diligenter ista attendantur, eis, de erroneis observationibus non

prosunt. Cum enim ait : « Qui audit dicat, Veni ! » consequenter intelligitur, ut qui non audit intus in corde vocem fraterni amoris; vel qui vocem Dei non audit aure corporis, vel cordis, licet corporis; aut etiam opere non implet, non dicat alii, « veni. » Qui enim verbo Dei non obtemperat, qua fronte ad eandem obedientiam, quam ipse opere non implet, alium invitet; aut, quomodo in alio ædificat obedientiam, quam in se destruit? Qui ergo verbum Dei non audiunt, imo inobedientes eidem existunt, sicut supra monstratum est, alios docere non debent. Unde et in hac eadem homilia idem sanctus Gregorius ait : « In quantum profecisse pensatis, etiam alios trahite, et in via Dei socios habere desiderate. » Ex his verbis patet, quos admoneat beatus Gregorius, ad exhortandum proximos; eos scilicet, qui profecerant, et in via Dei erant; quos admonet, ut juxta quantitatem profectuum, alios trahant. Sed hæretici non profecerunt, imo defecerunt; et in via Dei non sunt; imo, sicut scriptum est : « Errare fecit eos in invio, et non in via (*Psal. cvi.*) » quare alios exhortari non debent. Opera enim, si fides desit, sic sunt, tanquam si sint magnæ vires, et cursus celerrimus præter viam.

VI. Item inducunt pro assertionem suam illud, quod dicitur in Evangelio Marci : Joannes quidem respondit Domino, dicens : « Magister, vidimus quemdam in nomine tuo ejicientem dæmonia, qui non sequitur nos, et prohibuimus eum. Jesus autem ait : Nolite prohibere eum. Nemo est enim, qui faciat virtutem in nomine meo, et possit cito male loqui de me, qui enim non est adversus vos, pro vobis est (*Marc. ix.*) »

VII. Ecce, inquit, iste non sequebatur apostolos; et tamen, quia dæmonia ejiciebat in nomine Christi, Dominus imperat eis, ne prohibeant. Quare, si Christi nomen prædicamus, quamvis non sequamur episcopos, et alios sacerdotes, non tamen debent nos prohibere.

VIII. Sed ad hoc respondemus : quod auctoritas illa non juvat eos; sed lædit. Ille namque et bonum operabatur, quia dæmonia ejiciebat, et in nomine Christi, et sic fidem habebat, et non loquebatur male. Qua de re, licet corporaliter non sequeretur apostolos; non erat prohibendus a bono opere; quia spiritaliter vivendo per fidem, et opera, apostolos sequebatur, nec perversum dogma introducebat. Sed isti, et infideles sunt; et sunt sine obedientia, « quæ sola fide meritum possidet; » cum « sine fide, » secundum Apostolum, « impossibile sit placere Deo (*Hebr. xi.*) » Et ideo eorum opera, a via fidei eos elongant; nec per ea Deo approximant, sed recedunt, et fabricatores sunt mendacii, et cultores perversorum dogmatum. Quare prohibendi sunt, quia sunt adversus Christi sacerdotes. Super hunc quoque locum Catholicæ doctores scripserunt dicentes : quod in hæreticis et malis Catholicis non sacramenta communia, in quibus nobiscum sunt, non contra; sed divisionem, paci

veritatique contrariam, qua adversum nos sunt, et Dominum non sequuntur nobiscum, detestari et prohibere debemus.

IX. Item aiunt Apostolum sibi suffragari, cum ait: « Quidam autem et propter invidiam, et contentionem; quidam autem et propter bonam voluntatem Christum prædicant (*Phil. 1*). » Quidam enim invidebant Apostoli gloriæ, et contendebant habere, conantes se pacificare illi, in laude prædicationis. Alii prædicabant Christum, quia vellent omnes homines ad agnitionem veritatis venire. Et post pauca: « Quid enim? Dum omni modo, sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuntietur. Et, in hoc gaudeo; sed, et gaudebo (*ibid.*). » Ecce inquit: « Apostolus gaudet, » quocumque modo Christus prædicetur, sive per invidos, sive per bonos, sive bona intentione, sive prava. » Cur igitur episcopi non gaudent similiter, quando a nobis Christus prædicatur, sed contradicunt nobis? Ad hoc dicimus: quod multum refert, a quibus Christus annuntietur: a Catholicis, vel non Catholicis. A Catholicis prædicatur Christus aliquando bonis, aliquando malis, id est invidis, vel habentibus odio fratres, hoc est modo pascunt oves Christi pastores boni, modo mercenarii. De his dicitur: « Super cathedram Moysi sederunt Scribæ et Pharisæi, quæ d'cunt vobis, facile: quæ autem faciunt, facere nolite (*Matth. xxiii*). » De bonis autem dicit Apostolus: « Mementote præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum conversationis, imitamini fidem (*Hebr. xiii*). » De non Catholicis vero, id est hæreticis, dicitur: « Attendite a falsis prophetis, qui veniunt ad vos in vestibus ovium; intrinsecus autem sunt lupi rapaces (*Matth. vii*). » Et quasi quis quæreret, in quo discernentur veri prophætæ a falsis, subdit Dominus: « A fructibus eorum cognoscetis eos (*ibid.*). » Quia fideles opprimunt, Deum, si non verbis, factis blasphemant. Maxime autem per impatientiam discernuntur in tempore adversitatis. Jejunia enim, et orationes, et hujusmodi, sunt simulatis, sicut et bonis. Igitur discernuntur, non in foliis, id est sermonibus tantum, sed in fructibus. Unde Apostolus: « Veniam cito ad vos, si Dominus voluerit, et cognoscam non sermonem eorum, qui inflati sunt; sed virtutem. Non enim in sermone est regnum Dei, sed in virtute (*I Cor. iv*). » Quasi dicat: Non cognoscam eorum folia, sed fructus.

X. Præterea Christus est veritas, sicut idem ait: « Ego sum via, veritas et vita (*Joan. xiv*). » Quare, qui perversum dogma fingit et annuntiat, Christum non prædicat. Igitur Apostolus loquitur de malis Catholicis, id est mercenariis, sed tamen Christum, id est veritatem, annuntiantibus. Isti autem sua mendacia fabricant, et ideo juxta præceptum Domini, attendendum est ab eis, id est diligenter cavendum. Eis itaque prædicantibus, non gaudemus, quia Christum non prædicant, sed falsitatem. Et quia nec rectores sunt, nec mercenarii, sed lupi;

A quoniam pastores et audiendi sunt et imitandi, ut jam supra per apostolum probavimus. Mercenarii audiendi sunt, in his quæ verbo docent, ut fiant, non imitandi in opere, sicut Dominus, ait: lupi attendendi et vitandi. Unde Apostolus: « Rogo, fratres, ut observetis eos, qui dissensiones et offendicula, præter doctrinam, quam vos didicistis, faciunt, et declinate ab illis: hujusmodi enim Christo Domino non serviunt, sed suo ventri: et per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentium (*Rom. xvi*). » Ecce, quia declinandi sunt tales, et quare? scilicet quia dissentire faciunt, a sensu scilicet fidelium credentes sibi removens, et etiam offendere in proximum, cum scriptum sit: « Sine offensione estote Judæis et gentibus, et Ecclesiæ Dei (*I Cor. x*). » In his scilicet, quæ licet fieri et non fieri, « ut omnibus per omnia, » id est, vel faciendo, vel non faciendo, « placeatis (*ibid.*), » providete. Vel ideo dissensiones et offendicula simul jungit, quia quicumque aliud sentiunt, quam cæteri fideles, offendunt, « impingentes in lapidem offensionis et petram scandalii. » Unde et Apostolus: « Peccantes in fratres, et percutientes eorum conscientiam infirmam, » exemplo scilicet, quod ab eis videtur, « in Christum peccatis (*I Cor. viii*), » cujus membra sunt. Apostolus igitur jubet dissensiones vitari, cum ait: « Obsecro vos, fratres, per nomen Domini nostri Jesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes, et non sint in vobis schismata. Sitis autem perfecti in eodem sensu, » idem volendi, « eadem scientia (*I Cor. i*), » idem credendi. Et rursum jubet etiam offendicula cavere, cum ait: « Hoc judicate magis, ne ponatis offendiculum fratri, vel scandalum (*Rom. xiv*). »

XI. Igitur hæretici, qui faciunt dissensiones et offendicula, doctrinæ apostolicæ sunt contrarii, et ideo declinandi sunt.

XII. Rursum pro se inducunt illud, quod Moyses respondit Josue. Cum enim Josue duobus in castris remanentibus et prophetantibus vellet obstiteri; ei per Moysen dicitur: « Quid æmularis pro me? Quis tribuat ut omnis populus prophetet: et det eis Dominus spiritum suum (*Num. xi*). » Ecce, inquit hæretici, Moyses non invidit prophetantibus, imo desideravit, ut omnis populus prophetaret. Clericorum autem ordo obstetit nobis et invidet prophetantibus, id est exponentibus mysteria verbi Lei. Prophetia quippe est futurorum præannuntiatio, vel absconditorum revelatio, seu occultorum mysteriorum expositio. Sunt igitur clerici similes non Moysi, sed Josue. Et quia sanctorum vestigiis non inhaerent, sed invidorum, peccant, et contra nos audiendi non sunt.

XIII. Ad hoc nos dicimus, quia sicut et Moyses, vellemus, ut omnis populus prophetaret, et daret eis Dominus spiritum suum, ut veritatem, quam nos loqui non sufficimus, ora cunctorum sonarent: « Sed unusquisque proprium donum habet a Deo, alius quidem sic, alius vero sic. Quosdam enim dedit apostolos, quosdam autem prophetas, alios

vero evangelistas, alios autem pastores et doctores (I Cor. vii). » Simile est quod Apostolus ait : « Volo omnes homines esse sicut me ipsum (ibid.); » scilicet continentes, « sed unusquisque habet proprium donum ex Deo, etc. » Deus autem dissensionis non est, sed pacis, sicut in omnibus ecclesiis sanctorum, docet Apostolus. Ergo prophetia omnibus data non est. Et dicimus illis non esse datam. Prophetia enim donum Dei est; isti vero dissensionem et offendicula faciunt, sicut supra dictum est. Quare in eis Deus non est, qui in pacificis et concordibus habitat. Unde Apostolus : « Pacem habete; et Deus pacis et dilectionis erit vobiscum (II Cor. xiii). » Et alibi : « Supportantes invicem in charitate, solliciti servare unitatem Spiritus in vinculo pacis (Ephes. iv). » Isti autem pacem Catholicam nec habent nec amant, sed in populo Christiano dissensionem et discordiam faciunt : ideo quod quidam eos sequuntur, quidam hesitant, an eos an vero viros catholicos sequi debeant. Quare in eis unitas Spiritus non est, quæ in vinculo pacis servatur.

XIV. Non ergo invidemus eis prophetantibus; quia propheta non sunt, nisi forte falsi; de quibus Dominus : « Attendite a falsis prophetis, » etc. (Matth. vii.) Et de huiusmodi Jeremias populo Israelitico : « Propheta tui videbant tibi falsa, non speriebant iniquitatem tibi, ut te ad poenitentiam provocarent (Thren. ii). » Tales sunt isti, qui populo Christiano videntur, et prædicant falsa. Et cum scriptum sit : « Clama, ne cesses, annuntia populo meo scelera eorum, et domui Jacob peccata eorum (Isa. lviii); » isti e contrario, non annuntiant fidelibus crimina quæ perpetrant quidam, non ad poenitentiam eos provocant. Merito igitur repelluntur quasi pseudo-prophetae. Et certe Dominus ait : « Surgent pseudo-christi, et pseudo-prophetae, et dabunt signa magna et prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri potest, etiam electi (Matth. xxiv). » Temporibus novissimis pseudo-christi signa dabunt, et ideo multos seducunt. Nec mirum, cum isti qui nulla signa faciunt, multorum fides subvertant; et per dulces sermones seducant corda innocentum.

XV. Ad hoc dicunt quod multi laici, verbum Dei in populo fidei disseminaverunt, sicut fuit beatus Honoratus, et sanctus Equitius, quorum meminit sanctus Gregorius in libro Dialogorum, et in his temporibus sanctus Raimundus, cognomento Paulus; ad cuius sanctitatem approbandam, multa sunt miracula. Denique et primi apostoli idiotæ et sine litteris (Act. iv) fuerunt. Et isti omnes, licet laici, verbum Dei prædicaverunt. Quare et nos eorum actus imitantes, repellendi non sumus, imo audiendi.

XVI. Sed ad hoc respondemus, quod revera apostoli, ante vocationem, sine litteris fuerunt; sed « aperuit Dominus eis sensum, ut intelligerent Scripturas (Luc. xxiv), » et Spiritum sanctum infu-

dit; et ipsemet misit eos prædicare regnum Dei. Præterea non errores, sed fidem Catholicam et præcepta Domini prædicabant. Et quia nova et inaudita miracula, per Dei gratiam fecerunt : « Domino cooperante, et sermonem confirmente, sequentibus signis (Marc. xvi). » Sed isti sacras litteras non intelligunt, sicut Apostolus ait : quod « quidam aberrantes, conversi sunt in vaniloquium, volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quid loquuntur, neque de quibus affirmant (I Tim. i). » Non intelligunt, quia carent fide, sine qua nemo potest donum intelligentiæ habere, sicut scriptum est : « Nisi credideritis, non intelligetis (Isa. vii). » Item, non intelligunt, quia non faciunt. Si facerent quæ scripta sunt, bene intelligerent, sicut scriptum est : « Intellectus bonus omnibus facientibus eum (Psal. cx). » Idem est quod vinea ablata est colonis non reddentibus fructum, et data aliis agricolis, qui reddant fructum temporibus suis. Et talentum est ablatum servo pigro, qui noluit negotiari. Hinc et Dominus Judæis : « Auferetur a vobis regnum Dei, » id est sacræ Scripturæ intelligentia; « et dabitur genti, facienti fructus (Matth. xxi). » Spiritum vero sanctum non habent, quia a sancta Ecclesia recesserunt; extra quam nulli datur. Inde est quod Dominus ait discipulis : « Sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto (Luc. xxiv). » Ecclesia quippe est civitas regis magni, in qua qui sedent, id est humiles, induuntur virtute Altissimi. Unde et Spiritus vehemens « replevit totam domum, ubi erant sedentes (Act. ii), » id est sanctam Ecclesiam, ubi humiles recipiunt Spiritum sanctum. Scriptum est enim : « Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem, et quietum et trementem sermones meos ? » (Isa. lxvi.) Ipsi vero humiles non sunt, dum rectoribus ecclesiarum se præferunt. Econtra humilis David, superbum regem sibi prætulit, cum ait : « Quem persequeris, rex Israel, quem persequeris? canem mortuum et pulicem unum (I Reg. xxvi). » Notandum; quam humiliter de se senserit, cum se *canem mortuum et pulicem unum* nominaverit. Et quid de Saule, licet reprobato a Deo, quem regem Israel vocavit? Hinc tam hæretici quam alii superbi Christiani attendant, quantum debeant deferre potestatibus ecclesiasticis, vel sæcularibus, quarum merita apud Deum ignorant, si sanctus David tantum veneratus est superbum regem, quem sciebat reprobatum a Deo, seque electum ad regni gubernacula.

XVII. Præterea, ambulat iniquitate, « nil operantes, » sicut Apostolus ait de eorum similibus, scilicet « curiose agentes, » scilicet de alienis, quibus Apostolus jubet, « ut cum silentio operantes, sicut panem, » id est proprii laboris, « manducet (II Thess. iii), » non alienum. Cum ergo superbi sint, et inquieti, non requiescet super eos Spiritus sanctus, qui humiles et quietos inhabitat.

XVIII. Quod vero de sanctis laicis opponunt, quia verbum Dei prædicaverunt; nullo modo objicerent, si verba sancti Gregorii attenderent. Ait enim de sancto Honorato, quod virtute abstinence, humilitate aliisque virtutibus, et insuper miraculis fulsit; itemque ingentis saxi molem venientem super cellam, et interempturam fratres, invocato Christi nomine et signo crucis, per manum dexteram extensam opposito fixit. Hunc alicujus fuisse disciplinæ, se non audisse, testatur Gregorius. In quo hæretici inhærent, dicentes, se instar illius, post se habere discipulos: licet nullum magistrum habuerint. Sed attendant, quæ subdit sanctus Gregorius. Ait enim: « Usus rectæ conversationis est, ut præesse non audeat, qui subesse non didicerit. » Et idem ait: « Quod hæc libertas in exemplum non est trahenda: ne dum quisque se similiter sancto Spiritu impletum, id est non humano magisterio edoctum præsumit, discipulus hominis esse despiciat, et magister erroris fiat, » etc. Et item: « Hæc infirmis veneranda sunt, non imitanda. »

XIX. Sanctus quoque Equitius ab angelo edoctus est, et missus. Nocto quippe speciosus juvenis per visionem ei astitit, et in lingua phlebotomum posuit dicens: « Ecce verba mea posui in ore tuo, egredere ad prædicandum. » Sanctus iste castitate, oratione, animarum zelo, doctrina, humilitate, prophetia et potestate in effugandis spiritibus immundis fulsit. Non est igitur mirum, si iste a Deo edoctus et missus, et tot pollens virtutibus, licet sævum ordinem non haberet, prædicavit. Sane hujus viri exemplo discant hæretici, quod debeant sine mora obedire et summo pontifici, et episcopis. Vocatus enim a Romano pontifice per Vitalianum defenso-rem, protinus gratias egit Deo; et illico jussit hora eadem jumenta parari; et Vitalianum vehementissime urgere cœpit, ut eadem hora exire debuissent. Sed quia Vitalianus ex itinere lassatus erat, ad ejus nutum, nocte illa remanserunt. Mane vero facto summus pontifex per alium nuntium mandavit, ut famulus Dei Equitius de monasterio non moveretur. Quo audito, servus Dei, quavis contristatus, quia non perrexerat, remansit. Ecce, iste sanctus Romano pontifici obediens est, et in eundo, et in remanendo.

XX. Item, eundem Dei famulum Cadorius episcopus rogavit, ut in congregatione sua susciperet quemdam nomine Basilium, qui in magicis artibus primus, Roma fugiens, in monachico habitu Valerianam petit. Rogatus igitur sanctus Equitius respondit episcopo: « Hunc, quem mihi commendas, pater, non video monachum esse, sed diabolum. » Et episcopus ait: « Occasionem quæris, ne debeas præstare, quod peteris. » Cui sanctus Equitius: « Ego quidem hoc eum denuntio esse, quod video; ne tamen nolle me obedire existimes, faciam quod jubes. » Susceptus igitur in monasterio est. Post dies vero non multos, absente Dei famulo, idem Basilium suis

magicis artibus cœmentavit quamdam virginum sanctimonialium, quibus Equitius præerat. Illa quoque virgo febrile cœpit, ac dixit se statim morituram, nisi Basilium (monachus) adveniret et curaret eam. Missum itaque est repente et Dei famulo nuntiatum, qui et virginem protinus curavit: et Basilium, evidenter a fratribus cogulto, quod esset maleficus, a congregatione ejici fecit. Ecce, et episcopo obediens exstitit, in susceptione Basilii; licet per spiritum prophetiæ cognosceret, esse maleficum. His igitur exemplis discant hæretici obedire et Romano pontifici, et cæteris episcopis.

XXI. Sane, quod allegant de sancto Raimundo Paulo, quia cum laicus esset prædicaverit, et Ecclesia eum receperit, verum est. Sed vir catholicæ conversationis, ut dicitur, honeste, permittentibus episcopis, prædicavit, nullum inducens errorem, sed in omnibus orthodoxus, rectoribus ecclesiarum obediens, toto studio ad colligendas Deo animas inardescens, hæreticorum, pro scire et posse acerrimus expugnator; super fluvium rapidissimum, qui dicitur Durentia, ex eleemosynis fidelium pontem construens, et transitum ab omni exactione, ut dicitur, liberum peregrinis cunctisque viatoribus redimens; cui operi pio, in loco, qui dicitur Boni Pas, cum aliis indigentibus, pro temporis opportunitate vacavit. Desinant ergo hæretici, hunc virum catholicum, pro sui erroris defensione inducere, a cujus vestigiis tam procul deviare noscuntur.

XXII. Hæc diximus, ad confutandas rationes hæreticorum, ostendendo etiam auctoritates sanctarum Scripturarum, quas teste apostolo Petro, ad suam perditionem depravant, qualiter sint intelligendæ. Nun: vero studii sit nostri, proferre in medium, cooperante Spiritu sancto, et auctoritates et rationes, quibus luce clarius constet, eos non debere prædicare verbum Dei, nec a fidelibus esse audiendos.

CAPUT V.

Quod non licet eis verbum Dei ministrare fidelibus.

I. Et quoniam de laicis quæstio est, an verbum Dei seminare valeant in populis; distinguendum est: an sint Catholici, vel non. Nimirum, si sint Catholici, et honestas vitæ eos commendat; si sermo eorum sit sale sapientiæ conditus; et juxta capacitatem singulorum, verbi mensuram dispensare noverunt, certoque loco præfuerint, aut sub obedientia veri Catholici fuerint, secundum quantitatem profectus sui, in scientia, vel opere ad nutum episcoporum, vel presbyterorum, in quorum territorio fuerint, proximos exhortari, ut arbitror, poterunt; si tamen uxoribus alligati non fuerint, nec eos pondus terrenæ sollicitudinis oppressit. Sane, si vita eorum reprehensibilis fuerit, eos audiri necesse non est. Quod enim Dominus ait: « Quæ dicunt, facite, » non est dictum, nisi de his qui sedent su-

per cathedram Moysi, id est de magistris et doctoribus divinæ legis, quos Deus præfecit populo suo. « Peccatori autem dixit Deus : Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum? » (*Psal. xlii.*) Hinc etiam David dictum est : « Non ædificabis tu mihi domum; quia vir sanguinum es (*II Reg. xvi.*) » Vir sanguinum templum Dei ædificare prohibetur, quia qui adhuc factis carnalibus incubat, necesse est ut instituire spiritualiter proximorum mentes erubescat.

II. « Sermo quoque in gratia semper sit sale sapientiæ conditus, » secundum Apostolum, « ut sciat quomodo oporteat unicuique respondere (*Col. iv.*) » Aliter scilicet idiotæ, aliter litterato, aliisque personis. Sed quando hoc laicus distinguere poterit, cum ad hanc scientiam vix cleri pertingant? Et quidem cibus non est aptus, nisi sale conditus; nec sermo est utilis, sine documento sapientiæ. Unde in Levitico : « In omni oblatione offeres sal (*Lev. ii.*) » id est in omnibus dictis vel factis apostolicam sapientiam habeas. Si ergo apostolicam sapientiam in dictis et factis non habeat, sermo ejus est inutilis, et ideo vitandus. Apostolus enim ait ad Timotheum : « Profana, » id est hæreses, « inaniloquia devota (*II Tim. ii.*) » id est (quæ sunt) sine fructu, etsi non ita mala, ut profana. « Multum enim proficiunt ad impietatem, » id est contra cultum Dei; « et sermo eorum, ut cancer serpit (*ibid.*), » spualium, quæ sana sunt corrumpendo.

III. Ad hæc, qui docet, debet attendere capacitatem audientium, ut mensuram tritici id est divini verbi dispenset, « sicut Deus divisit unicuique mensuram fidei (*II Cor. x.*) » Unde Apostolus jubet prophetiam, id est occultorum revelationem ministrari secundum rationem fidei, id est mensuram fidei eorum, quibus manifestari debent occulta; ne velut imperfecta, altioribus suffocetur; vel adulta his, quibus est perficienda, frustretur. Alioqui, si in ejus verbo auditor offenderit, apud Deum reus tenebitur doctor. Unde in lege scriptum est : « Si quis aperuerit cisternam, et foderit, et non operuerit eam, cecideritque bos vel asinus in eam, dominus cisternæ reddet pretium jumentorum (*Exod. xxi.*) » Cisternam aperire est Scripturæ sacræ arcana penetrari per intellectum. Ille vero cooperit, qui sublimes sensus Scripturæ, coram non capientibus, per silentium tegit. Quisquis autem apud bruta audientium corda non contegit, pœnæ reus addicitur; si per verba ejus in scandalum sive munda, sive immunda mens capitur.

IV. Præterea, si certo loco præfuerint, aut per obedientiam subjacuerint, evidentius innotescunt, et quia sanctæ Ecclesiæ obedientes sint, apertius liquet; cum omnis fere locus in aliqua sit diœcesi, omnique diœcesis fere limites proprios habeat. Nec hoc solum, sed etiam in qualibet diœcesi constitutæ ecclesiæ propriis limitibus distinguantur diversi modo : quatenus, nec episcopus jura episcopalia, nisi in sua diœcesi; nec sacerdos in parochia aliena

potestatem habeant; cum scriptum sit : Ne ro mittat falcem in alienam messem; id est fideles alii commissos nullus judicare præsumat. Et Apostolus : « Tu quis es, qui judicas servum alienum? suo domino stat, aut cadit (*Rom. xiv.*) » Si ergo episcopus extra suam diœcesim, vel sacerdos extra suam parochiam potestatem suam exercere regulariter non possunt : quanto minus ignotus homo et laicus in messe aliena, id est in populo alii commisso, falcem verbi sine licentia episcopi vel sacerdotis, ad cujus curam pertinet, mittere poterit? Et certe in vinea non laboraverunt, Evangelio teste, nisi a patrefamilias conducti. Et in alio loco habetur, quod vineam suam locavit paterfamilias agricolis, qui reddent ei fructus temporibus suis. Et certe, licet ipsi non redderent fructus domino, sed e contrario servos ejus cæderent, occiderent et lapidarent, et in fine filium ejus occiderent; nullus tamen præsumpsit vineam sibi mancipare, quandiu dominus toleravit eorum inutilitatem et malitiam. Quoniam in plebe commissa alii quamvis inutili, quamvis malo, quandiu ab Ecclesia toleratur, sine ejus nutu et licentia, cui credita est, nullus laborare, id est vites inutiles ejicere et fructuosas plantare, ligonem verbi ponere, vineam in superfluis putare, in necessariis propagare præsumit.

V. Denique, quis adeo demens est, ut oves alienas, domino inconsulto, pascere attentet? eo enim ipso suspectus est, quo se ipsum ingerit, maxime si ignotus est. Et iste est, qui « non intrat per ostium, sed ascendit aliunde, et est fur et latro. Fur autem non venit, nisi ut furetur, mactet et perdat (*Joan. x.*) » Et certe, ut aiunt doctores, per ostium quis intrat, credendo Filium Dei : et imitando humilitatem ejus, amore ejus, non pro mercede aliis prædicando. Alioqui si infidelis est, vel superbus, vel quæ sua sunt quærat, non quæ Jesu Christi (*Phil. ii.*), fur est; quod alienum est, suum dicendo; et latro, occidendo.

VI. Ex his omnibus videtur, nec clerico, nec laico, cujus habitatio ignoratur, (imo etiamsi sciatur, ubi habitet), esse licitum, vineam, id est plebem, et gregem alienum excolere, seu pascere, sine licentia episcopi vel presbyteri, ad cujus curam spectat. Et si quis forte præsumat, poterit ei illud objici : « Quis constituit te principem aut judicem super nos? (*Act. vii.*) » Teste Evangelio legitur, quod quidam de turba dixit Jesu : « Magister, dic fratri meo ut dividat mecum hæreditatem. At ille dixit ei, homo, quis me constituit judicem, aut divisorem super vos? (*Luc. xii.*) » Et, si in rebus transitoriis exigitur, ut judex constituatur; ne se quis sponte ingerat, quanto magis in divinis? Apostolo quoque teste : « Nec quisquam sumit sibi honorem, sed qui vocatur a Deo, tanquam Aaron (*Hebr. v.*) » Itaque volens ostendere in vocatione Dei fidem ex auditu verbi Dei, prædicationemque ex fonte divinæ gratiæ manare, ait : « Quomodo invocabunt in quem non crediderunt; aut quomodo credent ei, quem non

audierunt; quomodo autem audient sine prædicante; quomodo vero prædicabunt, nisi mittantur? » (Rom. x.) Ex hac connexione probatur, quod nec invocant aliqui Deum, si non ei credant; nec credunt, si non audierint; nec audiunt, nisi eis aliqui prædicaverint; nec aliqui prædicare debent, nisi mittantur. Prius ergo est a Deo mitti, a quo bona cuncta procedunt; et sic Deo mittenti quisque obedire debet et prædicare. Sic nimirum Moyses mittitur a Deo filiis Israel, et post multas excusationes ne mittatur habitas, Deo in voluntate persistenti, obtemperat. Sic Isaias, sic et alii sancti prophetæ, non nisi missi populum Dei docuerunt.

VII. In Novo quoque Testamento, apostoli aliique discipuli a Domino missi sunt prædicare verbum Dei. Unde et apostoli dicuntur, id est *missi*. Apostoli quoque Paulus et Barnabas a Spiritu sancto missi sunt, discipulis tamen jejnantibus, orantibus et imponentibus illis manus, et segregantibus in opus, ad quod assumpti erant; nec prædicandi officium accipiunt, quo usque ista et a Deo et a discipulis facta fuerunt. Deinde apostoli per singulas ecclesias presbyteros constituerunt. Saneius quoque Paulus præcipit Tito, ut per singulas civitates presbyteros, id est episcopos, constituat.

VIII. Ex his patet, quod quidam mittuntur a Deo tantum; quidam a Deo et homine; quidam, nec a Deo, nec ab homine. A Deo tantum, ut Moyses, Johannes Baptista, et præscriptus sanctus Equitius. Scilicet beato Gregorio teste: « Istorum libertas vitæ ab infirmis in exemplum non est trahenda; ne dum quisque se similiter sancto Spiritu impletum præsumit, discipulus hominis esse despiciat, et magister erroris fiat. » A Deo mittuntur et homine, ut apostoli a Christo, Deo scilicet et homine, et alii ab apostolis vel episcopis eorum locum tenentibus. Hinc est quod Apostolus ait episcopis, quos ipse constituerat: « Attendite vobis, et universo gregi, in quo Spiritus sanctus posuit vos episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo (Act. xi). » Ecce, sicut liber Actuum apostolorum refert, ipse constituerat, et tamen a Spiritu sancto missos ait: Sunt alii, qui a Deo non mittuntur; sed extremitate præsumptionis per se veniunt; et ut subtilius seducant, a Deo se missos mentiuntur; quibus vere potest illud propheticum coaptari: « Væ, qui prophetant de corde suo; qui ambulat post spiritum suum. Qui dicunt, dicit Dominus: et Dominus non misit eos (Ezech. xiii). » De quibus Salvator in Evangelio Joannis loquitur: « Omnes qui ante me venerunt, fures sunt et latrones (Joan. x). » Qui venerunt, non, qui missi sunt. Ipse enim ait: « Veniebant, et ego non mittebam eos. » In venientibus, præsumptio temeritatis; in missis vero, obsequium servitutis est. Væ igitur, id est æterna damnatio est his qui dicunt se missos, et non sunt; quasi mendacibus, furibus et latronibus, et præsumptuos. Sane quia qui a Deo mittuntur, signa evidentissima habent; virtutes, scilicet charitatem,

A pacem, patientiam, continentiam, benignitatem, humilitatem, et ejus individuam comitem obedientiam. Hinc beatus Jacobus ait: « Quæ de sursum est sapientia, primum pudica est, deinde pacifica, modesta, suasibilis, bonis consentiens, plena misericordia, et fructibus bonis, non judicans, sine simulatione (Jac. iii). » Ecce evidentiæ signa sapientiæ a Deo datæ!

IX. Qui vero a Deo mittuntur et homine, habent testimonium apertum, quod missi sunt. Qui vero per se veniunt, nec sunt missi; nec habent testimonium hominis mittentis, nec Dei, si caruerint charitate, humilitate et obedientia; quæ, teste Beda, est individua comes humilitatis.

X. Ex his omnibus certo certius est, eos, qui sacrum ordinem non habent, non facile in plebe Dei audiendos; id est nisi evidentiæ signa habeant, quod a Deo sunt missi. Et si rectoribus sanctæ Ecclesiæ obedientes non fuerint, patet, quod non sunt missi, sed per se venerunt. « Quia » enim « omnis potestas a Deo est; et quæ a Deo sunt, ordinata sunt, qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit; qui autem Dei ordinationi resistit, damnationem sibi acquirit (Rom. xiii). »

XI. Præterea, qui uxores habent, aut pondere terrenæ sollicitudinis opprimuntur, ad disseminandum verbum Dei idonei non sunt. Apostolo namque teste: « Qui cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, et divisus est (I Cor. vii). » Prædicator quippe verbi Dei ab omni cura terrena cor liberum habere debet, ut tanto perspicacius aliis fugienda videat, quanto hoc ipse per scientiam et vitam verius declinat. Non enim proprie maculam in rebus considerat oculus, quem pulvis gravat. Hinc enim Dominus ait primis sanctæ Ecclesiæ doctoribus: « Nolite portare sacculum, neque peram (Luc. x). » Quid autem per am significatur, nisi onera sæculi? Hinc et primus Ecclesiæ pastor ait: « Non est æquum nos derelinquere verbum Dei, et ministrare mensis. Instituetur, » inquit, « super hoc opus viros boni testimonii, plenos Spiritu sancto, et sapientia, nos orationi, et ministerio verbi instantes erimus (Act. vi). »

XII. Cum igitur omnia supra dicta in doctore divini sermonis attendenda sint, formidolosum est committere laico talentum verbi, maxime cum hoc commissum sit sacerdotibus, scilicet docere omnia legitima, quæ præcepit Deus filiis Israel per manum Moysi, Malachia dicente: « Labia sacerdotis custodiunt scientiam, et legem requirent ex ore ejus; quia angelus Domini exercituum est (Mal. ii). » Hæc dicta sunt, si laicus fuerit Catholicus; scilicet, ut sine licentia episcopi vel presbyteri, in ejus messe, id est plebe, falcem verbi non mittat, nec familiæ, super quam Dominus eum non constituit, det tritici mensuram, aut se ingerens gregem pascat alienum, aut in vinea laboret aliena non vocatus

CAPUT VI.

Respondetur objectioni, qua dicitur cum Apostolo : Obedire oportet Deo, non hominibus; et de quibusdam aliis.

I. Sane sive laicus, sive clericus in hæresim lapsus fuerit, a fidelibus audiendus non est, sed vitandus. Hæreticus vero est, qui antiquam, seu alterius hæresim sequitur, vel novam fingit. Tales sunt qui dicunt, non esse obediendum episcopis, sacerdotibus, nec, quod dictu horribile est! sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Istos tales hæreticos esse seu infideles, ex eo constat, quod supra dictum est : « Sola enim est obedientia, quæ fidei meritum posidet; » qua sine, quisque infidelis convincitur, etsi fidelis esse videatur.

II. Sed, inquit, obediunt Deo, non hominibus, sequentes Petrum qui dixit : « Obedire oportet Deo magis quam hominibus (Act. v.) » Dominus quippe præceperat discipulis dicens : « Euntes in mundum universum, prædicatè Evangelium omni creaturæ (Marc. xvi.) » Principes vero sacerdotum et magistratus templi, et seniores prohibuerant, ne docerent, aut loquerentur in nomine Jesu. Videns ergo Petrus Christum jussisse, ut docerent omnem creaturam : et e contra, principes Judæorum prohibuisse, dixit : « Obedire oportet Deo magis quam hominibus. »

III. Sed ex hac scriptura præscripti hæretici errorem suum defendere nequeunt. Non est enim eis a Deo injunctum, ut doceant. Illi enim, quos Dominus mittit sicut prædictum est, evidentia signa humilitatis, cujus individua comes est obedientia, et claritatis, aliarumque virtutum et miraculorum habent : « Domino cooperante, et sermonem confirmante sequentibus signis (Marc. xvi.) » Hæc signa illi non habent ; quare nec a Deo missi sunt, nec loqui debent. Unde, cum beatus Job vocasset amicos suos, in specie hæreticorum, « fabricatores mendacii, et cultores perversorum dogmatum, » subdit : « Utinam taceretis, ut putaremini sapientes ! » (Job xiii.) Item : « Nunquid indiget Deus vestro mendacio, ut pro illo loquamini dolos ? (ibid.) » Et item : « Nunquid habebunt finem verba ventosa ? » (Job xvi.) Et rursum : « Rugæ meæ testimonium dicunt contra me : et suscitatur falsiloquus contra faciem meam contradicens mihi (ibid.) » Et item : « Verbosi amici mei (ibid.) » Et item : « Attendite ad me, et obstupescite, et superponite digitum ori vestro (Job xxi.) » Et item : « Responsio vestra ostensa est repugnare veritati (ibid.) » Dominus quoque dixit ad Eliphaz Themanitem : « Iratus est furor meus in te, et in duos amicos tuos ; quia non estis locuti coram me rectum sicut servus meus Job (Job xlii.) » Teste vero Gregorio, Job habet typum sanctæ Ecclesiæ, et ejus amici figuram hæreticorum ; qui eo dicuntur amici, quod sanctæ Ecclesiæ in quibusdam sacramentis communicant ; sed in erroribus, quos sectantur, vel fingunt, dicuntur fabricatores mendacii. Et quia in ipsis de-

afendendis laborant, dicuntur cultores perversorum dogmatum. Et quoniam eorum malitia latet, vocantur rugæ, qui dicunt testimonium contra sanctam Ecclesiam, dum eam simul oppugnant, non rationibus, sed sermonibus falsis et inutilibus ; et ideo dicuntur falsiloqui et verbosi, et eorum verba ventosa. Et ideo eis expedit tacere. Unde, et optat Job ut taceant ; et ut superponant digitum ori, et attendant rectores sanctæ Ecclesiæ loquentes ; implentes illud Jacobi (cap. i) : « Sit autem omnis homo velox ad audiendum, et tardus ad loquendum. »

IV. Provocant vero iram Dei in se, quia aliter quam sancta Ecclesia, docent. Qua de re, nec eorum sacrificia, nec orationes Deus suscipit ; sed, si eis pœnitentibus sancta Ecclesia pro eis offerat, vel oret, suscipit. Unde et Dominus ait amicis Job : « Sumite vobis septem tauros, et septem arietes, et ite ad servum meum Job ; et offerat holocaustum pro vobis ; Job autem servus meus, orabit pro vobis ; faciem ejus suscipiam, ut non vobis imputetur in stultitiam. Neque enim locuti estis coram me rectum, sicut servus meus Job. Et fecerunt sicut fuerat ad eos locutus Dominus ; et suscepit Dominus faciem Job, et conversus est ad pœnitentiam Job, cum oraret ille pro amicis suis (Job xlii.) »

V. Desinant ergo hæretici verbosari ; et relicto superbo principatu, quasi immolatis tauris et arietibus, pœnitendo ad sanctam redeant Ecclesiam ; quæ sacrificiis et precibus, pro eorum erratibus intercedit ; quoniam, extraneam, nullius sacrificium, vel oratio suscipitur.

VI. Apostolos igitur a Deo esse missos, vitæ honestas, miraculorum novitas, doctrinæ integritas testabantur. Qua de causa, Judæis infidelibus, Domini crucifixoribus, ac discipulorum persecutoribus, præcipientibus aliud, ut scilicet nomen Domini exstingeretur, quasi blasphemantibus Deum, apostoli obedire non debuerunt ; sed Domino cooperanti, et sermonem confirmanti sequentibus signis, qui et eos miserat. Sed e contra, præscripti omnino Deo non obediunt, et insuper obediunt infidelibus hominibus, id est hæresiarchis ; quidam vero, nec Deo, nec hominibus. Deo quippe non obedire ex eo constat, quia non obediunt, quibus Dominus jussit obediri, scilicet qui sedent super cathedra Moysi, id est episcopis et sacerdotibus, qui locum Moysi tenent, dum populo Dei præsumunt, regunt et Dei præcepta docent, ac perversos corripiunt. Hinc scriptum est : « Super cathedram Moysi sedent Scribæ et Pharisei : omnia ergo quæcumque dixerint vobis, servate et facite (Matth. xxiii.) » Præterea Apostolus ait : « Obedite præpositis vestris, et subjacete eis (Hebr. xiii.) » Et Petrus : « Adolescentes, subditi estote senioribus (I Petr. v.) » Seniores vero vocat pastores gregis ; de quibus supra dixerat : « Pascite, qui in vobis est, gregem Dei (ibid.) »

VII. Ex his certissime apparet, prænominatos

hereticos nec Deo, nec apostolis obedire. Quidam vero in reprobum sensum traditi, hominibus perfidis, ut hæresiarchis obediunt, contemptis pastoribus Catholicis. Alii, quasi oves sine pastore, nullius obedientiæ subjacent, quod lex Dei vocat « filios Belial (*III Reg. XXI*), » hoc est « absque jugo. » Sane Dominus oves, quas per se paverat, ascensus ad cælos, non sine pastore reliquit; sed beato Petro commendavit dicens: « Simon Joannis diligis me plus his? pascere oves meas (*Joan. XXI*). » Quo exemplo instructi apostoli atque apostolici viri, per successiones temporum fidelibus Dei pastores præficere curaverunt. Nam et grex sine pastore perit, et exercitus sine duce, et urbs sine domino, et regio sine rectore dissipatur, sicut scriptum est: « Ubi non est gubernator, corrumpit populus (*Prov. XI*). »

VIII. Ex his et hujusmodi attendant inimici veritatis, quantum desipiant, qui sine gubernatore Deo, vel homine existere præsumunt. Ex verbis igitur beati Petri, quibus se obedire Deo, non hominibus, astruere nitentur, quasi Goliath proprio gladio jugulantur; dum nec Deo, nec hominibus catholicis obedire convincuntur. Eapropter, quasi infideles, et anathematizati, vitandi sunt, nec salutandi, nec in communionem recipiendi; sed fugiendi, et de medio tollendi. Hinc Apostolus ait: « Nolite jugum ducere cum infidelibus: quæ enim participatio justitiæ cum iniquis? Aut, quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conventio Christi ad Belial? Aut quæ pars fidei, cum infideli? qui autem consensus templo Dei, cum idolis? » (*II Cor. VI*). Item idem Apostolus: « Sed licet nos, aut angelus de cælo evangelizet vobis, præterquam quod evangelizavimus vobis, anathema sit. Sicut prædiximus et nunc iterum dico: « Si quis vobis evangelizaverit præter id quod accepistis, anathema sit (*Gal. I*). » Et idem: « Hæreticum hominem post unam et alteram correctionem devota, sciens quia subversus est qui hujusmodi est; » id est perditus est, qui et ita incorruptibilis, « et delinquit proprio judicio condemnatus (*Tit. III*). »

IX. Alii judicio Ecclesiæ, ab ea, pro suis criminibus ejiciuntur; sed hæretici suo judicio ab ea recedunt. Idem præcipit Thessalonicensis: « Ne commisceantur ei, qui non obedierit verbo (*II Thess. III*) » ejusdem Apostoli. Hinc et beatus Joannes: « Omnis qui recedit, et non permanet in doctrina Christi, Deum non habet (*II Joan. IX*). » Et post pauca: « Si quis venit ad vos, et hanc doctrinam non afferit, nolite recipere eum in domum; nec avei dixeritis. Qui enim dicit ille ave, communicat operibus malignis (*II Joan., X*). » Hinc et beatus Paulus: « Denuntiamus vobis, fratres, in nomine Domini nostri Jesu Christi, ut subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, et non secundum traditionem, quam acceperunt a nobis (*II Thess. III*) » Et item: « Profana, et inaniloquia devota: multum enim proficiunt ad impietatem, » etc. (*II Tim. II*) Et iterum: « Doctrinis variis et peregrinis nolite

abduci (*Hebr. XIII*). » Et item: « Auferte malum ex vobis ipsis (*I Cor. V*), » quod fit, cum malus homo a communione Ecclesiæ per disciplinam ecclesiasticam ejicitur. Et item: « Currebatis bene, quis vos impeditit veritati non obedire? Nemini consenseritis. Persuasio enim non est ex eo, qui vocat vos, » scilicet Deo, « sed ex diabolo. Modicum fermentum totam massam corrumpit (*Gal. V*). » Et item: « Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, niagis autem et redarguite (*Ephes. V*). » Et iterum: « Nemo vos decipiat in sublimitate sermonum (*Col. II*), » quæ scilicet non est, nisi in verbis. Et iterum Joannes: « Nol te credere omni spiritui; sed probate spiritus, si ex Deo sunt (*I Joan. IV*). » Et beatus Petrus: « Charissimus frater noster Paulus, secundum datam sibi sapientiam scripsit vobis, sicut et in omnibus Epistolis: in quibus sunt quædam difficilia intellectu, quæ indocti, et instabiles depravant, sicut et cæteras scripturas, ad suam ipsorum damnationem. Vos igitur, fratres, præscientes, custodite vosmetipsos, ne insipientium errore traducti, excludatis a propria firmitate (*II Petr. III*). »

X. Hæc sacrarum Scripturarum verba, quasi comminatoria salutis fidelibus Christi cogitanda, memoriterque retinenda excerptimus; ut aperte sciant, non esse participationem, seu societatem habendam cum perfidis hæreticis, nec audieudos, quasi anathematizatos, sed vitandos quasi perditos et manifeste incorrigibiles, nec eis communicandum esse, quasi inobedientibus, nec salutandos, aut in domum recipiendos, quasi antichristos, sed quasi profanos et inaniloquos devitandos. Trahunt nempe ad impietatem et more cancri, paulatim sana membra, id est fideles, corrumpunt, atque quasi fermentum eos, qui sibi participant, quasi massam similem, amissa naturali dulcedine Catholicæ unitatis inflant ad superbiam, et acidos reddunt, id est sibi conformes mente, sed et mente corruptos, ut ait Apostolus, et qui veritate privati sunt, existimantes quæstum esse pietatem, dum pro quæstu, non pro futuris prædicant. Hinc est quod non est eis communicandum, sed magis sunt redarguendi.

XI. Unde et Apostolus utens verbis Isaïæ, quasi filiis ait: « Exite de medio eorum, et separamini, dicit Dominus. Et immundum ne tetigeritis. Et ego recipiam vos, et ero vobis in patrem, et vos eritis mihi in filios et filias, dicit Dominus omnipotens (*II Cor. VI*). » Separatur a malis, qui eorum opera non imitatur. Immundum non tangit qui peccatis non consentit. Exit, qui ore non parcat, sed quantum licet, corrigit. Hæc est cælestis vox, quam Joannes audivit dicentem: « Exite de illa, populus meus, et ne participes sitis delictorum ejus, et de plagis ejus non accipiatis: quoniam pervenerunt peccata ejus usque ad cælum, et recordatus est Dominus iniquitatum ejus (*Apoc. XVII*). » Hic duobus modis non maculant nos, si eis non consentimus; sed redarguimus, quasi agentes opera tenebrarum,

et quasi depravatores sanctarum Scripturarum, A quasi infideles et insipientes, et corruptores mentium, et quasi lupos spirituales, qui rapiunt et dispergunt gregem Domini, sicut scriptum est : « Intrinsicus sunt lupi rapaces (*Matth. vii*). » Habentes animum venenatum, et intentionem, et exterius si copia detur, persequendo, et interius corrumpendo, et more spinarum, vel tribulorum, cruentantes eos, qui sibi appropinquant, et conscindentes, sicut scriptum est : « Nunquid colligunt de spinis uvas? aut de tribulis ficus? » (*Matth. vii*.)

CAPUT VII.

Declaratur, quos maxime seducant, quos non.

I. Ostenso, quantum noceant hæretici in populo Dei, videamus, cooperante Spiritu sancto, quos maxime seducant.

II. Seducunt ergo mulieres, viros, non viriliter, sed muliebriter agentes : imperitos, mendaces; eos, qui non obediunt veritati, sed consentiunt iniquitati; avaros; denique eos, qui non habent signum in frontibus suis, id est charitatem in cordibus. Seducunt mulieres prius, per eas viros; ut diabolus prius Evam, et per eam Adam. Sic et Job per ejus uxorem subvertere voluit dicentem : « Adhuc permanes in simplicitate tua? Benedic Deo, et morere (*Job ii*). » Sic et per uxorem Pilati dicentem ei : « Nil tibi et justo illi : multa enim passa sum hodie per visum propter illum (*Matth. xxvii*). » Mysterium passionis Domini voluit impedire, ne per ejus morem, amitteret imperium. Hinc Apostolus de pseudo-christis et hæreticis ait Timotheo : « Habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes; et hos devita. Ex his enim sunt, qui penetrant domos; et mulierculas ducunt captivas, oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desideriis (*II Tim. iii*). »

III. Ecce patet, quia seducunt non firmos, sed mulieres seductibiles, dignas seduci, utpote oneratas peccatis. Seducunt et viros femineæ debilitatis, sicut scriptum est : « Congregatio taurorum in vaccis populorum (*Psal. lxxvii*). » Tauros vocat hæreticos; qui sunt superbi et indomiti cum vitulis; qui congregantur in vaccis populorum, hoc est in illis, qui facile possunt seduci.

IV. Seducunt et imperitos. Unde in Proverbiis : « Mulier stulta et clamosa, plenaque illecebris vitiorum, et nihil omnino sciens, etc., » ait : « qui est parvulus, declinet ad me (*Prov. ix*). » Mulier stulta et clamosa est hæretica pravitas. Stulta scilicet per fatuum intellectum; et clamosa per garrulitatem; « plenaque illecebris vitiorum; et nihil omnium sciens, » ait : « qui est parvulus declinet ad me. » Parvulus est omnis stultus, deficiens sensu.

V. Seducunt et innocentes, scilicet simplices. Unde Apostolus : « Per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentium (*Rom. xvi*). » Seducunt et corde humiles; unde in Proverbiis : « Generatio quæ pro dentibus gladios habet, et

commandit molaribus suis, ut comedat inopes de terra, et pauperes (*Prov. xxx*). » Ex omnibus hæretici pro dentibus gladios habent; quia eorum pravi doctores percutere magis quam mederi, occidere potius quam vivificare noverunt. Hi inopes de terra comedunt, dum quos iam sensu tardiores seducendo, in suo corpore velut mortuos tangunt. Similiter et pauperes ex omnibus, hoc est corde humiles, de congregatione fidelium supplantare conantur.

VI. Seducere nituntur rectos corde. Unde : « Ecce peccatores intenderunt arcum, paraverunt sagittas suas in pharetra, ut sagittent in obscuro rectos corde (*Psal. x*). » Peccatores, id est hæretici, intenderunt arcum, hoc est scripturam Veteris et Novi Testamenti ad se detorserunt, juxta suum errorem eam interpretantes; et paraverunt sagittas suas, hoc est venenata verba in corde; et hoc ideo, ut sagittent rectos corde in obscuro, id est in ambiguis. Vel sic: in obscuro, id est in simplici sensu, et propter carnales et imperitos obscurato. Vel, in obscura luna, id est Ecclesia, quæ obscurata fuit in exordio fidei, vel quæ obscuratur nebulis blasphemorum; vel, cum cælibus martyrum cruciatur. In hac obscuritate sagittant hæretici. Quia sciunt hæc tempora decipiendis infirmis accommoda. Illis autem subversis, arbitrantur etiam sic attrahere rectos corde. Vel, filii Ecclesiæ dicuntur obscura luna, dum peccant; in qua hæretici sagittant; cum per tales ministros Ecclesiæ sacramenta præparent per quos quosdam infirmos decipiunt, cum ministrorum merita attendere suggerunt.

VII. Ex his patet quod seducunt infirmos et inscios. Quod ne fiat, Apostolus admonet dicens : « Ut jam non simus parvuli fluctuantes, et circumferamur omni vento doctrinæ, in nequitia hominum, in astutia, ad circumventionem erroris (*Ephes. iv*). » Non simus, inquit, garruli intellectu; fluctuantes, id est modo bene, modo male agentes; et circumferamur, alio urgente omni vento doctrinæ. Doctrina pravorum, quasi ventus tempestatis impellit ignorantem et infirmum ad perditionem, id est naufragium. Quæ doctrina fit in nequitia et astutia hominum, id est per homines nequam in se, et ad simplicium deceptionem astutos; quorum doctrina semper fit ad circumventionem erroris; hoc est ut aliqua circumventionem in errorem inducant. Hinc ergo alibi ait : « Nolite fieri imprudentes, sed intelligentes, quæ sit voluntas, » etc. (*Ephes. v*). Et iterum : « Fratres, nolite pueri effici sensibus, sed malitia parvuli estote, sensibus autem perfecti estote (*I Cor. xiv*). »

VIII. Sane sapientes et fortes non seducunt. Unde in Proverbiis : « Frustra jacitur rete ante oculos pennatorum (*Prov. i*). » Oculi pennatorum, animæ sunt beatorum, virtutum pennis suffultæ; quæ acuto visu coelestia contemplantes, ad superna evolant. Ante quorum intuitum frustra ab impiis deceptionis rete prætenditur; quia divinitus adiutæ, cunctos

eorum laqueos facile transcendentes, ad supernam A pertranserunt scientiam.

IX. Seducunt et eos, qui veritatem, seu charitatem non recipiunt. Vel, si recipiunt, non recipiunt ut salvi fiant; et eos, qui consentiunt iniquitati. Unde Apostolus volens de diabolo, qui jam per pseudochristos operatur mysterium iniquitatis, ostendere, quos decipiat per Antichristum, ait: « Destruet illustratione adventus sui eum, cujus est adventus secundum operationem Satanæ in omni virtute et signis, et prodigiis mendacibus et in omni seductione iniquitatis, iis qui pereunt: eo quod charitatem veritatis non receperunt, ut salvi fierent. Ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut judicentur omnes, qui non veritati, sed consenserunt iniquitati (II Thess. II) »

X. Et Dominus in Evangelio Joannis: « Ego veni in nomine Patris mei et non accipitis me. Si alius venerit in nomine suo, illum accipietis (Joan. V). » Ecce qui veritatem, quæ Christus est, non recipit, districto Dei iudicio, credit mendacio et recipit erroris operatorem: et qui veris Dei signis non credidit, credit mendacibus ut qui a veritate se clongavit et ejus signis; jungitur mendaci per mendacia signa. Unde et David de reprobis: « Secundum opera manuum ejus tribue ipsis: redde retributionem eorum ipsis; quoniam non intellexerunt opera Domini, et in opera manuum ejus destrues: Mos et non ædificabis eos (Psal. xxvii). »

XI. Denique seducunt eos, in quibus non est signum Dei, id est charitas, seu virtus fidei. Unde in Apocalypsi præceptum est in specie hæreticorum locustis, ne læderent fenum terræ, neque omne viride, neque omnem arborem, nisi tantum homines, qui non habent signum Dei in frontibus suis. Quid heic terra significat, nisi sanctam Ecclesiam, sicut scriptum est: « Terra in æternum stat? (Eccle. I) » Hujus terræ fenum, sunt incipientes, adhuc fornicantes ætatem tribulationum; sed tamen fidei et unitati Ecclesiæ totis radicibus pro posse inhærentes. Viride vero quid aliud significat, nisi eos, qui virorem sui ostendunt, qui vitam fidei operum profectibus ostendunt? Quid vero arbor significat, nisi contemplatione et operum seu virtutum excellentia sublimes?

XII. His igitur tribus fidelium generibus hæretici non nocent; sed his, qui non habent « signum Dei » id est charitatem. « In quo, » ut beatus Joannes ait, « manifesti sunt filii Dei et filii diaboli, (I Joan. III). » Et Dominus: « In hoc cognoscent, quia mei eritis discipuli, si dilectionem habueritis ad invicem (Joan. XIII). Vel signum Dei, est virtus Dei; de qua dicit Joannes: « Hæc est victoria, quæ vincit mundum, fides vestra (I Joan. V). » Hi igitur qui hoc signum non habent, dignum est ut lædantur; ut « qui in sordibus sunt, sordescant adhuc (Apoc. xxi); » et consummetur nequitia peccatorum (Psal. vii). » Digni sunt, ut tales habeant magistros, qui magistrum unum contempserunt Deum, per quos cæcos cæci in foveam cadant. Hic in Osee hære-

siarchis dicitur: « Laqueus facti estis speculationi omnes vos, et expansum rete super Thabor (Osee. v). » Laqueus sunt et rete, per quos qui signo Dei carent irretiuntur in speculatione cœlestium, quam illis promittunt.

XIII. Merito vero per locustas instabiles, saltantes, ore nocentes frugibus, plus quam cætera minuta animalia, hæretici designantur. Quia, « in veritate non steterunt, sed exierunt ex nobis; quia non erant ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent utique nobiscum. » Et in disceptatione positi quasi saltant, dum in aliquo errore convicti ad aliquam fugiunt, imo saltant, umbram rationis, ne victi videantur. Ore vero nocent; quia, sicut scriptum est: « Acuerunt linguas suas sicut serpentes, venenum aspidum sub labiis eorum (Psal. xiiii). » Acuerunt linguas suas sicut serpentes, ut per dulces sermones et benedictiones seducant corda innocentium. Et ideo venenum aspidum est eis, non in labiis, sed sub labiis; quia non aperte, sed occulte lædunt et more serpentium per linguam morsu venenum erroris insanabile immittunt. Unde et plus quam cæteri pravi homines, qui per minuta animalia figurantur, ore nocent frugibus, id est operibus et virtutibus quorundam fidelium. Quia ea, quæ nec penitus auferunt, quandoque vitiant et corrumpunt: ut aut ex toto priventur fide Catholica; aut in fide hæsitent. Quod quantum sit malum, ex verbis beati Jacobi patet, qui ait: « Qui vero hæsitat, » in fide scilicet, « similis est fluctui maris, qui a vento movetur, etc. Non ergo æstimet homo ille, quod aliquid accipiat a Domino (Jac. I). »

XIV. Sane et avari, plerumque exigentibus culpis suis merentur seduci. Unde legitur, diabolus dixisse contra Achab regem, sed idololatram: « Ego decipiam Achab. Et dictum est: In quo decipies? Qui respondit: Egrediar et ero spiritus mendax in ore omnium prophetarum ejus (II Par. xviii). » Achab enim rex, peccatis magnis præcedentibus, dignus erat ut tali deceptione debuisset damnari: quatenus, qui sæpe volens ceciderat in culpam, quandoque nolens caperetur ad pœnam. Occulta justitia licentia malignis spiritibus datur; ut quos volentes in peccati laqueo strangulant, in peccati pœna etiam nolentes trahant.

XV. Item is, qui vitam reprobam non mutat, a perpetrands peccatis animum non avertit, cum a propheta aliquid requirit, illa audit Deo disponente, quæ meretur audire damnandus. Ecce et domus Israel a cultu Dei sub idolorum servitute recesserat et tamen ad prophetas, a quibus decipi consueverat, spe veniebat prospera requirens. Cum vero ex ore prophetarum, perversa agens, prospera audiret; quid aliud superna judicia agebant, nisi, ut peccator populus in suo corde caperetur? quatenus, qui perfidiam sequendo deliquerat, sic prophetarum suorum blandis sermonibus deciperetur; ut jam nec pertimesceret, quia deliquisset: et tanto post du-

rius reperetur ad pœnam, quanto nunc securius vi-
veret in culpa.

XVI. Sed ecce, largiente Deo, genus humanum
veram fidem publice fatetur, subdi cuilibet creatu-
ræ in adoratione renuit. Securus ergo, prophetam
quilibet fide positus consulit; quia hoc auditurus
est, quod audire fidem decet. Fidenter dico, si ab
immundis aliis, atque a pravis actibus recessit,
securus est. Nam cum Paulus clamet, « et avaritia,
quæ est idolorum servitus (*Gal. v*); » quisquis ad-
huc avaritiæ subjectus est, a cultu idolorum liber
non est. Si ergo is, qui avaritiæ anhelat, in fide
quidem positus esse videtur, sed aliena ambit, ac-
cipere honores mundi desiderat, temporalem glo-
riam concupiscit atque de hac eadem gloria pro-
phetam consulat; justum valde est ut ex culpæ
sux merito a prophetæ ore prospera audiat; qua-
tenus, si verba Dei audire in sacro eloquio noluit,
ut terrena despiceret, cœlestia amaret; illud, Deo
iudice, ex prophetæ sui ore audiat, unde amplius
obligatus cadat.

XVII. Ecce ex his patet, quod avari a cultu ido-
lorum liberi non sunt, quamvis in fide positi vi-
deantur. Unde, Deo iudice, illud ex prophetæ sui
ore audiunt, unde obligati cadant. Et ut generaliter
dicamus qui vitam reprobam non mutat, ille audiet,
Deo disponente, quæ meretur audire damnandus;
ut sic cæcorum duces sint cæci.

CAPUT VIII.

Contra hoc, quod mulieres prædicare posse dicunt.

I. Præter errores jam dictos, graviter errant;
quia feminas, quas suo consortio admittunt, docere
permittunt, cum hoc sit apostolicæ doctrinæ con-
trarium. Scriptum est enim: « Mulieres in eccle-
sia taceant. Non enim permittitur eis loqui. Si quid
autem volunt discere; domi viros suos interrogent.
Turpe est enim mulieri loqui in ecclesia (*I Cor. xiv*); »
ecce Apostolus jubet, ut mulieres taceant
in ecclesiis materialibus, vel in congregationibus
fidelium, non quidem ab oratione vel laude Dei, sed
a doctrina; et ne quæ in ecclesia aliquid interro-
gant sub occasione docendi, sed domi viros suos.
Unde apertius alibi ait: « Mulier in silentio discat
cum omni subjectione: docere mulieri non per-
mitto, neque dominari in virum, sed esse in silen-
tio. Adam enim primum formatus est, deinde Eva.
Et Adam non est seductus, mulier autem seducta
in prævaricatione fuit (*I Tim. ii*). » Ecce aperte
Apostolus dicit, ut mulier, etiam cum discit sileat,
nec doctorem Ecclesiæ interroget. Docere quoque
non permittitur, vel dominari in virum duabus de
causis: tum scilicet, quia post virum formata est;
tum etiam, quia seducta fuit in prævaricatione Do-
minici præcepti, quasi diceret: Et non vir.

II. Igitur ratione temporis, et culpa exigente, do-
cere non permittitur, vel dominari in virum; nec
doctorem interrogare; quia pro peccato quod ipsa
induxit, semper verecunda, conspectum publicum
fugere potius debet, quam quærere. Beatus quoque

A Petrus ait: « Mures subtilitæ sint viris suis, ut et
si qui non credunt verbo, per mulierum conversa-
tionem sine verbo lucriflant; considerantes in ti-
more sanctam conversationem vestram (*I Petr. iii*). »
Ecce, hic dicitur aperte, quomodo fideles
mulieres debent lucrifacere viros infideles, scilicet
exemplo sanctæ conversationis, sine verbo prædi-
cationis. Unde colligitur, quia si virum docere non
potest verbo, sed opere tantum, multo minus alios
docere potest verbo. Timendum est enim, ne hostis
antiquus arte pristina utens, per mulieris verbum
virum seducat. Sic ait ad Job per mulierem:
« Adhuc permanes in simplicitate tua? Benedic
Deo, » id est maledicet et morere (*Job, ii*). » Sed vir
in quiete et tribulatione perfectus, repulit eam di-
cens: « Quasi una de stultis mulieribus locuta es
(*ibid.*). » Et sic in sterquilinio positus superavit eum,
qui primum hominem in paradiso prostravit. Hinc
et in lege dicitur mulieri: « Sub viri potestate eris
(*Gen. iii*). » Hinc et Apostolo teste: « Mulier si co-
mam nutriat, gloria est illi; quoniam capilli pro
velamine dati sunt ei (*I Cor. xi*). » Ecce, quæ de-
bet esse gloria mulieris, scilicet velare se ipsam in
signum scilicet subjectionis: « Caput enim mulie-
ris vir (*Ephes. v*). » Et iterum: « Omnis mulier
orans, aut prophetans non velato capite, deturpat
caput suum (*I Cor. xi*). » Et iterum: « Non est
creatus vir propter mulierem, sed mulier propter
virum. Ideo non debet mulier potestatem habere supra
caput et propter angelos (*ibid.*); » quibus scilicet
grata est, sacrata et pia significatio.

III. Qua ergo temeritate præsumat mulier verba
Dei publice docere, quæ ipsum Deum orare, aut
prophetare non debet, nisi velata? Et si caput mu-
lieris est vir, qua fronte audeat docere virum, sci-
licet caput suum? Et si in signum subjectionis et
pudoris velamen debet habere, reminiscatur pec-
cati, pro quo ex prima prævaricatione punita est,
et viro subjecta; nec legem libertatis docere præ-
sumat subjecta. Hinc in decretis dist. 23, per con-
cilium Carthaginense VI jubetur: « Mulier, quam-
vis docta et sancta, viros in conventu docere non
præsumat. Laicus autem, præsentibus clericis, nisi
ipsis rogantibus, docere non audeat. »

IV. Præterea gloriosa Dei Mater et Virgo, quæ
« conservabat omnia verba » sibi ostensa, « confe-
rens in corde suo (*Luc. ii*), » non legitur prædicasse.
Sed nec Maria Magdalena, aut aliqua de mulieri-
bus, quæ secute sunt Dominum.

V. Sed, dicunt inimici veritatis, mulieres debere
docere; eo quod Apostolus dicat ad Titum: « Anus
similiter, » scilicet exhortare, ut sint, « in habitu
sancto; non criminatrices, non multo vino ser-
vientes, bene docentes; ut prudentiam doceant
adolescentulas, ut viros suos ament; filios suos
diligant, prudentes, castas, sobrias, curam domus
habentes, benignas, subditas viris suis, ut non
blasphemetur verbum Domini (*Tit. ii*). » Ad quod
notandum est, Apostolum non dicere, ut publice

viros anus doceant, sed private adolescentulas, ita tamen ut eas prudentiam illam doceant quam consequenter subdit. Nec tamen nisi anus docere permittit; quæ sicut ætate, sic morum maturitate adolescentulas excedunt; ut præter ea, quæ cum senibus communia habent, quæ superius dixit Apostolus; scilicet, ut sint sobrii, pudici, pudentes, sani in fide, in dilectione et patientia; habeant quæ pro sexu illo propria subjungit Apostolus dicens: ut sint « in habitu sancto, » etc. Repelluntur igitur, ne doceant mulieres hæresim sapientes, secundum prædicta autem verba, ne doceant, nisi sint anus moribus et ætate, et ne doceant, nisi adolescentulas: imo, omnino interdicitur eis, ne doceant; ideo scilicet quia non sunt sanæ in fide, siue qua esse convincitur, quisquis obediens non est, ut superius monstratum est.

VI. Item hunc errorem confirmare nituntur exemplo Annæ prophetisse, quæ Evangelio teste in ipsa hora, qua Dominus oblatuſ est in templo, superveniens confitebatur Domino et loquebatur de illo omnibus, qui expectabant redemptionem Israel.

VII. Sed attendant, qualis erat Anna. Erat quippe, viro mortuo, vidua usque annos octoginta quatuor; quæ non discedebat de templo, jejuniis et obsecrationibus serviens nocte ac die (*Luc. ii.*) Merito ergo tam diuturnæ abſtinentiæ, continentiæ, et continuæ orationis data est ei prophetia. Adducatur quis talem feminam: et ego libenter audiam, non docentem, sed confitentem sua peccata Deo, vel confitentem Domino confessione laudis. Nec dicitur hic, quia prædicavit vel docuit; sed « locuta est de Christo omnibus, qui expectabant redemptionem Israel (*ibid.*). » Non est idem, prædicare et loqui. Omnis enim, qui prædicat vel docet, loquitur; sed non omnis, qui loquitur, prædicat aut docet. Loquitur enim quis, dum oral, nec tamen dicitur docere. Loquebatur ergo de Christo, contiſendo, id est laudando vel prophetando, non docendo. Diversa enim sunt dona Spiritus, scilicet prophetia et doctrina; quod potest perpendi ex verbis Apostoli dicentis: « Nunc autem, fratres, si venero ad vos linguis loquens, quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in revelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina? » (*Ibid.*) Et iterum: « Cum convenitis, fratres, unusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet, apocalypsin habet, linguam habet, interpretationem habet. Omnia ad ædificationem fiant (*I Cor. xiv.*) » Et iterum: Vos estis corpus Christi, et membrum de membro. Et quosdam quidem posuit Deus in Ecclesia, primuſ apostolos, secundo prophetas, tertio doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationum, opitulationes, gubernationes, genera linguarum (*I Cor. xii.*) » Et iterum: « Alii quidem per Spiritum datur sermo sapientiæ; alii autem sermo scientiæ secundum eundem Spiritum, alteri fides in eodem Spiritu, alteri gratia sanitarum in uno Spiritu; alteri operatio virtutum, alteri prophetia, alteri discretio spirituum, alteri gratia lin-

guarum, alteri interpretatio sermonum (*ibid.*). » Cum igitur aliud sit donum prophetiæ, aliud sermo doctrinæ, secure concesserim, Annam, seu quasdam mulieres prophetasse; nec tamen consequenter dicendum erit, easdem docuisse; alioqui male posuit Apostolus eadem quasi diversa.

CAPUT IX.

Contra hoc quod dicunt defunctis fidelibus non prodesse vivorum eleemosynas, jejunia, missarum solemnia, aliæve orationes.

I. Et quoniam mos est male errantium, nisi continuo respiscant, in deteriora labi, « ut qui nocent noceant adhuc; et qui in sordibus sunt, sordescant adhuc; ut et consummetur nequitia peccatorum (*Apoc. xxi.*); » audent jam insani hæretici, eis quos seducunt, dicere: defunctis nihil prodesse fidelium vivorum eleemosynas, jejunia, orationes, nec etiam missarum solemnia, seu orationes pro eis factas. Hæc hæresis refellenda est prius auctoritatibus canonicis; deinde scripturis Patrum catholicorum, seu rationibus catholicis.

II. Legitur ergo in libro Machabæorum: « Quod vir fortissimus Judas, facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Hierosolymam, offerri pro peccatis mortuorum sacrificium, » etc. (*II Mach. xii.*) Ecce vir fide plenus, zelo legis Dei accensus, pro populo Dei multum orans, Deo devotus, tyranniseri-tens, pro lege Dei sui certans usque ad mortem, pro his « qui cum pietate dormitionem acceperant (*ibid.*), » duodecim millia drachmas misit Hierosolymam offerri. Hoc Ecclesia catholica legit devote, prædicat publice et servat in exemplo, offerens pro fidelibus defunctis, ut a cunctis reatibus absoluti, cum Deo sine fine lætentur.

III. Et certe legimus in Novo Testamento, circuncisionem, aliæque nonnulla Veteris Testamenti instituta, debere cessare; nusquam vero legitur sacrificia pro fidelibus defunctis esse prohibita: cum certo certius sit, quædam peccata nonnullorum fidelium hic solvi, quædam in futuro. Unde et in libro Machabæorum habetur: « Sancta et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, ut a peccatis solvantur (*ibid.*). » Inde etiam Dominus ait: « Qui autem dixerit (verbum) contra Spiritum sanctum, non remittetur ei, neque in hoc sæculo, neque in futuro (*Matth. xii.*). » In qua sententia datur intelligi, quasdam culpas in hoc sæculo, quasdam vero in futuro posse laxari. Quod enim de uno negatur, consequens intellectus patet, quia de quibusdam conceditur, parvis scilicet, minimisque peccatis; sicut est assiduus otiosus sermo, immoderatus risus, peccatum curæ rei familiaris; quæ vix sine culpa vel ab ipsis agitur, qui culpam qualiter declinare valeant, sciunt; aut in non gravibus rebus error ignorantia. Hinc et beatus Augustinus ait in Enchiridion: « Neque negandum est defunctorum animas, pietate suorum viventium relevari, cum pro illis sacrificium mediatori offertur, vel eleemosynæ in ecclesia fiunt. » Et iterum: « Cum sacrificia sive altaris, sive quarum-

cunque eleemosynarum pro baptizatis omnibus offeruntur, pro valde bonis gratiarum actiones sunt; pro valde malis, etsi nulla sunt adjumenta mortuorum, qualescunque vivorum consolationes sunt; pro non valde malis, propitiationes sunt. Quibus autem prosunt, aut ad hoc prosunt, ut sit plena remissio, aut certe ut tolerabilior fiat ipsa damnatio. »

IV. Præterea, quod preces viventium prosint defunctis fidelibus, exemplis constat non paucis. Ecce enim, cum teste beato Gregorio, Germanus Capuanus episcopus, ex præcepto medicorum, pro corporis salute Angulanas thermas ingressus esset ut lavaretur, Paschasium sedis apostolicæ diaconum jam defunctum, qui miræ sanctitatis fuerat, eleemosynarum maxime operibus vacans, cultor pauperum, et contemptor sui, stantem et obsequentem in caloribus invenit. Et inquisitus, quid illic tantus vir faceret? Respondit: se in pœnali illo loco deputatum, ideo tantum, quia contra Symmachum pro Laurentio senserat; ut eo spreto, Laurentius summus pontifex crearetur; aliis fidelibus contra sentientibus, qui et prævaluerunt. « Sed quæso, inquit, te pro me Dominum deprecare: atque in hoc cognosces, quod exauditus sis; si huc rediens, me non invenies. » Qua de re vir Domini Germanus se in precibus strinxit. Et post paucos dies rediit, sed jam prædictum Paschasium in loco eodem minime invenit.

V. In eodem quoque libro, Petro interrogante quidam esse possit quo mortuorum valeat animabus prodesse, respondet beatus Gregorius: « Si culpæ post mortem insolubiles non sunt, multum solet animas, etiam post mortem, sacra oblatio hostiæ salutaris adjuvare; ita ut hoc nonnunquam ipsæ defunctorum anime videantur expetere. » Presbyter enim quidam in diœcesi Centumcellensis urbis, in aquis calidis, quoties necessitas corporis exigebat, lavari consueverat; cum quidam vir incognitus cum magno famulatu de pedibus calcamenta abstraheret, vestimenta suscipiebat, exeunti a caloribus sabana præbebat, atque omne ministerium peragebat. Cumque hoc sæpius fieret, quadam die duas oblationum coronas obsequenti sibi viro pro benedictione obtulit; petens ut benigne susciperet, quod ei charitatis gratia offerebat; quam oblationem humiliter renuens, inter cætera ait: « Si mihi patrocinari vis, omnipotenti Deo pro me offer hunc panem, ut pro peccatis intervenias: et tunc te auditum esse cognosces, cum huc ad lavandum veneris, et me non inveneris. » In quibus verbis disparuit; et is qui homo esse videbatur, evanescendo innotuit, quia spiritus fuit. Idem vero presbyter, hebdomada se continua pro eo in lacrymis afflixit, salutarem hostiam quotidie obtulit, et reversus post ad balneum eum jam minime invenit. Qua ex re, quantum prosit animabus immolatio sacræ oblationis ostenditur, quando hanc et ipsi mortuorum spiritus a viventibus petunt et signa indicant, quibus per eam absoluti videantur.

VI. Monachus quoque quidam in monasterio Beati Gregorii in ultima ægritudine pro tribus aureis, quos absconderat quasi proprios, a fratribus contemptus est; ut ejus morti interesse nollent, et fratrum sepultura careret. A morte vero ejus xxx diebus evolutis, consulente beato Gregorio, xxx diebus continuis salutaris est hostia immolata. Et post hoc, apparens cuidam per visionem nocte, dixit sibi bene esse; quia communionem receperat, cum præcedenti die tricesima oblatio fuisset impleta pro eo.

VII. Ecce his patet exemplis, multum prodesse spiritibus defunctorum preces, et immolationem hostiæ salutaris; cum per ista a peccato dissensionis seu schismatis prædictus Paschasius, et a peccato proprietatis post amaritudinem animi habitam in exitu, et post ignis purgatorii cruciatum xxx dierum, præscriptus monachus sit absolutus.

VIII. Hoc etiam roboratur, et amoto omni dubitatis scrupulo confirmatur testimonio, et longissima consuetudine catholicæ Ecclesiæ, Apostolo teste, « columna et firmamentum veritatis (I Tim. iii). » Orat namque pro defunctis fidelibus, non solum alias, sed etiam inter sacra missarum solemnitas. Et certe, si nulla alia suppeteret auctoritas, exemplum, aut ratio, sufficere deberet sanctæ Ecclesiæ tanto tempore approbata consuetudo. Nam, si « in ore duorum aut trium testium stat omne verbum (II Cor. xv); » quanto magis si tota Ecclesia, ubique terrarum hoc concorditer clamat; Spiritus enim sanctus, sicut Dominus ait, docet (eam) omnem veritatem. Hic replevit orbem terrarum, id est sanctam Ecclesiam, quæ est ubique terrarum; et ideo non permittit errare ipsam. Hæc est enim septem lucernæ supra candelabrum tabernaculi. Septiformis quippe gratia Spiritus sancti, catholicam illustrat Ecclesiam, ne tenebris errorum involvatur.

IX. His etiam adminiculantur rationes catholicæ. Etenim, ut ait Augustinus: « Quidam vivendi modus nec tam bonus est, ut non requirat ista post mortem; nec tam malus, ut ei non prosint ista post mortem. Est vero talis in bono, ut non requirat ista; et tunc rursus talis in malo, ut nec his valeat, cum de hac vita transierit, adjuvari. Ergo pro non valde malis propitiationes sunt, pro valde bonis gratiarum actiones; pro valde malis nulla sunt adjumenta mortuorum, sed vivorum qualescunque consolationes. »

X. Nec mirum, si viventium beneficia, vel orationes mortuis corporaliter prosint in quibusdam culpis solvendis; cum prosint etiam mortuis in anima ad infidelitatis vel aliorum criminum labem abolendam. Oravit quippe beatus Stephanus pro lapidantibus, et conversus est Paulus. Oraverunt pro paralytico, quem portabant quatuor viri, et dimissa sunt ei peccata, et corporis salus reparata.

XI. Item, Christus corporaliter positus in mocu-

mento, spiritu in infernum descendens eduxit inde eos : quid igitur mirum si electi, ad loca purgationis descendentes, inde postea educantur, cum proprio illa victima imoletur, quæ singulariter ab æterno interitu animam salvat, quæ mortem Unigeniti nobis per mysterium reparat? Et si oratio pro alio facta confert ei; quid mirum, si elemosynam aut jejunium pro alio exhibitum ei prosit? Sunt illa enim verba Apostoli : « Sine intermissione orate (I Thess. v). » Ait sanctus Augustinus : « Justus nunquam desinit orare, nisi desinat justus esse. Semper orat, qui semper bene agit. »

XII. Item : « Sicut in uno corpore multa membra habemus; omnia autem membra non eundem actum habent : ita multi unum corpus sumus in Christo; singuli autem alter alterius membra, Deus autem temperavit corpus, ut non sit schisma, » id est discordia, « in corpore (Rom. xii), » id est in Ecclesia, ubi debet esse unitas. « Sed in id ipsum pro invicem sollicita sunt membra (I Cor. xii). » Sollicita, inquam, sint in id sollicitudinis, quod sit ipsum, id est indifferens, ut non minus pro alio, quam pro se (laboret). « Si quid patitur unum membrum, compatiantur omnia membra. Sive gloriatur unum membrum, congaudent omnia membra (ibid.). »

XIII. Ex his patet quod sicut per eandem animam diversa membra vivunt et colligantur; sic et per eundem Spiritum Christi diversa ejus membra reguntur et in unitate conservantur. Inde est quod pro se invicem solliciti sunt omnes fideles in Christi corpore constituti; ut si quid patitur unus, compatiantur cæteri. Et ideo, fidelibus in igne purgatorio patientibus, cæteri compatientes solliciti sunt pro eis : « Sollicitudine » vero « non pigri (Rom. xii), » sed quasi pro se laborant, pro eis absolvendis. Inde est quod jejunando, vigilando, elemosynis aliisque piis actibus insistendo, orationibus instando, talibus remediis et vivis et defunctis in Christi corpore per unitatem fidei et compagem dilectionis constitutis subvenire procurat.

XIV. Et nimirum « sanctus et verus, qui habet clavem David, qui claudit, et nemo aperit, aperit et nemo claudit, qui habet claves mortis et inferni, desiderium pauperum exaudit, et aures ejus in preces eorum (Apoc. iii), » ut eos solvat, quos Ecclesia solvit; eos liget, quos Ecclesia ligat, sicut ipse ait : « Quodcumque ligaveritis super terram, erit ligatum et in cælis; et quodcumque solveritis super terram, erit solutum et in cælo (Math. xvi). » Ideoque si quos Ecclesia solvit super terram, solvuntur et in cælo, sive viventes et morientes fideles. Ait enim : *Quodcumque.*

XV. Legitur etiam in libro Dialogorum, quod beatus Benedictus pro vitio linguæ, nisi se corripere, duas sanctimoniales excommunicavit; quæ, pristinis moribus non mutatis, post paululum defunctæ sunt, et in ecclesia sepultæ. Sed dum sanctæ communionis hostia fieret, ab ecclesia exire videbantur. Tunc beato Benedicto indicatum est; qui

protinus, manu sua dedit oblationem, jubens, ut pro eis offerretur. Quæ dum pro eis fuisset immolata, non sunt visæ ulterius ab ecclesia exire. Communionem quippe a Domino per servum Domini receperant. Ecce et ex hoc patet, quantum prosit oblatio fidelium spiritibus defunctorum. Ut enim caro judicare de spiritibus possit, hoc largiri dignatus est, factus pro hominibus Deus caro

XVI. Sed ad hoc objiciunt inimici veritatis; post mortem hanc, prædicta nulli prodesse. Et ad sui erroris assertionem inducunt hæc testimonia. Dominus enim dicit : « Ambulate, dum lucem habetis, ne tenebræ vos comprehendant (Joan. xii). » Et Apostolus : « Ecce, nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis (II Cor. vi). » Et iterum : « Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei (Gal. vi). » Et Salomon : « Quodcumque potest manus tua, instanter operare; quia nec opus, nec ratio, nec scientia, nec sapientia erit apud inferos, quo tu properas (Eccl. ix). » Et David : « Quoniam in sæculum misericordia ejus (Psal. cxvii). » Ex his verbis liquet, quod post mortem tenebris pœnarum involvitur, qui in hac luce viam Dei perambulare contempserit. Hic enim bene operantibus misericordia Dei tribuitur. Malis vero post hanc vitam non misericordia, sed judicium Dei erit. Quia tunc nullum possunt sibi comparare subsidium, aut salutem. Quapropter viventium beneficiis defuncti salutem acquirere nequeunt, aut rationem. Item teste Apostolo : « Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum (II Cor. v). » Ecce, secundum hæc verba unusquisque reportabit in judicio bonum vel malum, quod gessit in proprio corpore. Ex quo datur intelligi, non prodesse sibi, quod alius gessit pro eo, post solutionem corporis.

XVII. Ad hoc sciendum, has auctoritates hoc innuere, quod post mortem nullus potest comparare sibi aliquod meritum. Nullus enim, qui in hac vita neglexerit, postquam obierit, Deum poterit promereri. Verumtamen, si quis in fide operante per dilectionem ultimum clauserit diem, fidelium precibus, aut piis actibus poterit adjuvari. Hic enim meruit, ut ab ipsis fidelibus juvaretur, quia inter ipsos fideles fideliter vivendo fidem servavit, et inter membra corporis Christi membrum exstitit. Hinc beatus Augustinus ait : « Hic omne meritum comparatur, quo possit post hanc vitam relevari quispiam, vel gravari. Nemo se præparet, qui hoc neglexit, cum abierit, Deum promereri. » Non igitur ista, quæ pro defunctis commendandis frequentat Ecclesia, illi apostolicæ sunt adversa sententiæ, qua dictum est : « Omnes astabimus ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque secundum ea, quæ per corpus gessit, sive bonum, sive malum (Rom. xiv). » Quia etiam hoc meritum sibi quisque cum in corpore viveret, comparavit, ut ei possent ista prodesse. Nec enim omnibus prosunt. Et quare non omnibus pro-

sunt, nisi propter differentiam vite, quam quisque Agessit in corpore? Hinc et beatus Gregorius loquens ait: « Hoc sciendum est, quia illic saltem de minimis nihil quisque dignæ purgationis obtinebit, nisi bonis hoc actibus in hac adhuc vita positus, ut illic obtineat, promeretur. » Inde est quod ait, quia supradictus Paschasius « ex suarum eleemosynarum largitate obtinuit hoc, ut tunc potuisset promereri veniam, cum jam nil posset operari. » Quod autem ait Apostolus *per corpus*, intelligendum est, per tempus quo vixit in corpore.

CAPUT X

Contra eos qui negant ignem purgatorium, et aiunt, spiritus a carne solutos continuo ire ad cælum, vel infernum.

I. Sunt vero hæretici quidam, qui asserunt animas a carne solutas continuo ascendere in cælum, aut descendere in inferni supplicium. Negant enim ignem purgationis. His obloquuntur auctoritates, exempla, ratioque Catholica. Apostolus enim ait: Christum esse fundamentum; atque subjungit: « Si quis superædificaverit supra hoc fundamentum aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, fœnum, stipulam, uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit. Si cujus opus mauserit, quod superædificavit, mercedem accipiet; si cujus opus arserit, detrimentum patietur: ipse tamen salvus erit; sic tamen quasi per ignem (I Cor. iii). » Hoc de igne futura purgationis potest accipi.

II. Pensandum igitur sollicite est, quia illum dixit per ignem posse salvari; non qui super hoc fundamentum ferrum, æs vel plumbum ædificat, id est peccata majora, et idcirco duriora, atque tunc insolubilia; sed ligna, fœnum, stipulam, id est minima peccata atque levissima, quæ ignis facile consumat. Item Augustinus in Enchiridio: « Incredibile non est, aut inveniri, aut latere nonnullos fideles, per ignem quemdam purgatorium, quanto magis minusve bona pereuntia dilexerunt, tanto tardius, citiusque salvari; non tamen tales, de quibus dictum est, quod regnum Dei non possidebunt, nisi convenienter pœnitentibus eadem crimina remittantur. Convenienter autem dixi, ut steriles in eleemosynis non sint. » Item beatus Joannes Baptista ait populo de Christo: « Ipse vos baptizabit in Spiritu sancto et igni (Marc. i). » Purgat quippe Dominus peccata in baptisate et igni tribulationis temporalis, seu ignis purgationis. Item scriptum est: « Pone ollam super prunas vacuum, donec incalescat et liqueat æs, et consumatur rubigo (Ezech. xiv). » Olla est, quævis anima fidelis nunc plena virtutibus et operibus bonis, nunc vacua, id est imperfecta. Et quia in sanctis desiderii et operibus perfecta plane non est, (sed) peccatorum ventralium rubigine est sædata; et ideo super prunas ignis purgatorii poni jubetur, quousque crucietur ignis ardore, et sordes peccatorum levium in igne consumantur. Tanta enim erit mora permanendi in igne, quanta erit rubigo peccati.

CAPUT XI.

Contra eos qui dicunt, eosdem spiritus defunctorum ante judicium, nec cælum, nec infernum ingredi, sed aliis contineri receptaculis.

I. Sunt econtra alii qui dicunt, animas nec cælum, nec infernum ingredi ante judicium. Sed animas justorum placidis contineri receptaculis; reproborum vero spiritus, in locis pœnalibus. Piorum vero receptacula vocari paradisum; sicut malorum loca pœnalia, infernum. Post judicium vero electos sidereas pœnitiones, et reprobos inferni cruciatibus torqueri.

II. Sed et hi in sua assertione falluntur. Tria quippe sunt loca quæ spiritus a carne solutos recipiunt. Paradisus recipit spiritus perfectorum. Infernus valde malos. Ignis purgationis eos, qui nec valde boni sunt nec valde mali. Et sic, valde bonos suscipit locus valde bonus; valde malos locus summe malus; mediocriter malos locus mediocriter malus, id est levior inferno, sed pejor mundo. De valde bonis erat Apostolus, qui dicebat: « Cupio dissolvi, et esse cum Christo (Philipp. i). » Christus autem est in dextera Dei Patris, ubi etiam interpellat pro nobis. Quocirca, qui cum Christo esse post dissolutionem corporis cupiebat, haud dubium quin in cælo, ubi Christus est, esse desiderabat. Unde evidentius ad Corinthios ait: « Scimus quoniam si terrestris domus nostra hujus habitaculis dissolvatur, quod ædificationem ex Deo habemus, domum non manufactam æternam in cælis (II Cor. v). » Ecce, sine omni ambiguitate scit Apostolus, post dissolutionem terrestria domus, id est corporis, quod est de terra, se habere in cælis domum æternam, non manufactam, id est ministerio alterius, sed ex Deo, id est operatione divina. Hinc et Dominus: « Ubi fuerit corpus, illic congregabuntur et aquilæ (Luc. xvii). » Quia animæ spirituales, soluta mole corporis ascendunt ad cælum, ubi Christus est non solum secundum naturam divinam, sed et secundum humanam, in qua corporaliter cælum ascendit.

III. Et iterum: « Si quis mihi ministrat, me sequatur; et ubi ego sum, illic et minister meus erit (Joan. xii). » Et iterum: « Si abiero, et præparavero vobis locum, iterum venio, et accipiam vos ad me ipsum, ut ubi ego sum, et vos sitis (Joan. xiv); » et rursum: « Pater, quos dedisti mihi, volo, ut ubi ego sum, et illi sint mecum, ut videant claritatem meam, quam dedisti mihi (Joan. xvii). » Magna itaque est merces amoris et operis boni, esse cum Christo. Revera inestimabilis honor, ut sit adoptivus cum unico; ut sit ubi est unicus, non cœqualiter divinitati, sed consociatus æternitati.

IV. De valde malis ait Apostolus: « Nolite errare, neque fornicarii, neque idolis servientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitatores, neque fures, neque avari, neque ebriosi, neque maledici, neque rapaces, regnum Dei possidebunt (I Cor. vi). » Et in Apocalypsi Dominus: « Timidis et incredulis, et execratis et homicidis,

fornicatoribus, et veneficis, et idololatriis, et omnibus mendacibus; pars illorum erit in stagno ardenti igne et sulphure, quod est mors secunda (*Apoc. xxi*). » Ecce, magna committentes crimina, non possidebunt regnum Dei, sed detrudentur in infernum.

V. Sane levia peccata committentes ad ignem transeunt purgatorium, ut purgentur; si tamen bonis actibus in hac adhuc vita positi, ut illuc veniant, obtineant; quos Apostolus ait salvari, sic tamen « quasi per ignem (*I Cor. iii*), » ut prædictum est.

CAPUT XII.

*Contra eos qui in ecclesia orare nolunt, nec ecclesiam esse nuncupandam asserunt. Ubi probatur et ecclesiam esse vocandam, et ibi esse orandum, et in magna veneratione habendam. Ubi etiam respondetur cuidam eorumdem hæreticorum objectioni, qua ex verbis beati Stephani aiunt, quod Excelsus non habitat in manufactis (*Act. vii*), et ideo nec in ecclesia.*

I. Præterea apponunt iniquitatem super iniquitatem et domum Dei, domum utique orationis contemnentem, malunt orare in stabulis, vel in cubiculis, seu in thalamis, quam in ecclesia. Et ad majorem contemptum, mulierculis et insipientibus persuadere nituntur, non esse ecclesiam, nec sic debere vocari.

II. Contra quos sacræ Scripturæ proferimus testimonia: « ut hoc præscientes fideles, » sicut beatus Petrus docet, « custodiant semetipsos ne insipientium errore tractati, a propria excidant firmitate (*II Petr. iii*). » Attendendum igitur est quod domus Dei domus orationis vocatur, et ecclesia. Quantaque sit ei reverentia exhibenda, scriptum est in libro Evangeliorum; quod Dominus invenit in templo vendentes boves et oves, et columbas, et nummularios sedentes; et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes ejecit de templo, oves quoque et boves, et nummulariorum effundens æs, mensas subvertit. Et his qui columbas vendebant dixit: « Auferte ista hinc, et nolite facere domum Patris mei domum negotiationis (*Joan. ii*). » Hæc Joannes. Marcus vero ait quod non sinebat Dominus « ut quisquam transferret vas per templum, et docebat dicens eis: Nonne scriptum est quia domus mea, domus orationis vocabitur omnibus gentibus? Vos autem fecistis eam speluncam latronum (*Marc. xi*). » Et his gestis, secundum Lucam, « erat quotidie docens in templo (*Luc. xxi*). »

III. Ecce evidenter patet quod templum vocat domum Patris sui; et domum suam; et domum orationis non solum sibi, vel apostolis, sed cunctis gentibus, id est electis ex Judæis et gentibus. Hæretici vero, nec domum Dei, nec domum orationis vocant, nec in ea cum electis orare curant; sed malunt in domibus suis, quam in domo Dei orare. In quo patet, nec verbis, nec opere Dominum Jesum Christum sequi; dum templum, quod ipse tantopere veneratur et sermone et opere, ipsi blasphemant; nec in eo, ubi gentibus orandum esse prædixit, orant. Bestiam namque, hoc est Antichri-

stum sequuntur, id est imitantur; qui sicut in Apocalypsi dicitur: « Aperuit os suum in blasphemias, blasphemare nomen ejus, et tabernaculum ejus, et eos qui in cælo habitant (*Apoc. xiii*). »

IV. Blasphemant tabernaculum Dei, dum dicunt, potius in cubiculis vel stabulis, quam in domo Dei orandum. Blasphemant nomen Dei, dum dicunt, non creasse aut regere mundum. Blasphemant eos, qui in cælo habitant dum dicunt, apostolos, martyres civesque cæli nullam posse opem conferre supplicantiibus.

V. Præterea, in templo docebat, sicut dictum est: « Et erat docens quotidie in templo (*Luc. xxi*). » Ibi doctores audiebat, sicut scriptum est de parentibus ejus, « quia invenerunt illum in templo sedentem in medio doctorum, audientem illos et interrogantem (*Luc. ii*). » Et cum dicerent: « dolentes quærebamus te (*ibid.*), » respondit: « Quid est, quod me quærebatis? nesciebatis quia in his quæ Patris mei sunt, oportet me esse » (*ibid.*)? Ecce inventus in templo, respondet, illud esse Patris sui, et oportere se esse in eo.

VI. Adhuc scriptum est in Evangelio Lucæ de discipulis Domini post ascensionem: « Et erant semper in templo laudantes et benedicentes Deum (*Luc. xxiv*). » Et post adventum sancti Spiritus, sicut in Actibus apostolorum habetur: « Erant quotidie perdurantes unanimitè in templo (*Act. ii*). » Et iterum: « Petrus et Joannes ascendebant in templum ad horam orationis nonam (*Act. iii*); » et tunc claudum ex utero matris suæ reparaverunt.

VII. Item angelus Domini, educens apostolos de carcere, ait: « Ite, et stantes in templo loquimini plebi omnia verba vitæ hujus. Qui cum audissent, intraverunt diluculo in templum, et docebant (*Act. v*). » Item: « Paulo oranti in templo contigit fieri in stuporem mentis, et videre Jesum (*Act. xxii*). » Anna quoque vidua « non discedebat in templo serviens nocte ac die (*Luc. ii*). » Simeon etiam, « Justus et timoratus, expectans consolationem Israel; et Spiritus sanctus erat in eo. Et venit in Spiritu in templum; et accepit Jesum in ulnas suas, et benedixit Deum (*ibid.*). »

VIII. Ex his patet quod apostoli in templo orant laudantque Deum; et videt Paulus Jesum: ibique ex præcepto angeli docent: Anna etiam a templo non discedebat serviens Domino die ac nocte. Vir quoque sanctus Simeon, Spiritu sancto plenus in eodem Spiritu venit in templum, et accipit Jesum, et benedicit. Quare ergo impii hæretici jactant se servare Evangelium et sequi apostolos; cum non in templo orant, sed in thalamo, nec ibi doceant, sed in foro, et quidam clam in domo?

IX. O insensati! nunquid molestum est vobis, si Deus in qualibet urbe, villa et castro domum habeat, ut honoretur a suis; cum multi vestrum habeant non unam, sed plures ad vestras voluntates? Item vos habetis domos, aliam ad manducandum,

aliam ad dormiendum, aliam ad alios usus: Cur A invidetis populo Christiano, si habeat domum ad orandum, laudandumve Deum, seu ad docendum verba vitæ? Item, quia Deus omnium est, non unius solius, ab omnibus in communi est orandus.

X. Quod autem domus orationis dicatur ecclesia, et auctoritate et ratione probatur. Ecclesia quippe dicitur nunc convocatio fidelium, nunc congregatio malorum, nunc domus Dei, ad quam plerumque et hi, et illi conveniunt. Ecclesia dicitur convocatio fidelium; unde scriptum: « Paulus victus Jesu Christi, et Timotheus frater Philemoni dilecto et adjutori nostro, et Appiæ sorori charissimæ, et Archippo commilitoni nostro, et Ecclesiæ quæ in domo sua est. Gratia vobis et pax a Deo Patre nostro, et Domino Jesu Christo (Phil. 1). » B Ecclesia dicitur congregatio malorum, unde David: « Odivi ecclesiam malignantium (Psal. xxv) » Ecclesia quoque dicitur domus orationis: unde Apostolus ad Corinthios: « Convenientibus vobis in ecclesia, audio scissuras esse, et ex parte credo (1 Cor. xi). » Et paulo post: « Convenientibus vobis in unum, jam non est Dominicam cœnam manducare. Unusquisque enim suam cœnam præsumit ad manducandum. Et alius quidem esurit, alius autem ebrius est. Nunquid domos non habetis ad manducandum et bibendum? aut Ecclesiam Dei contemnitis et confunditis eos, qui non habent? » (Ibid.) Aperte ait, quia Corinthii, quorum quidam erant boni, quidam mali, conveniebant in ecclesia, id est in domo orationis, sicut expositores C authentici dicunt. Et ideo subjungit: « Convenientibus vobis in unum. » Quid est « in unum convenire, » nisi in unum locum simul venire; quem locum superius nominavit ecclesiam? Et quoniam in illo loco, id est in ecclesia, se reficiebant, reprehendit eos dicens: « Nunquid domos non habetis ad manducandum et bibendum? Aut ecclesiam Dei contemnitis? » hoc est non habetis alia loca, ubi vos reficiatis? aut cum habeatis alia loca ecclesiam Dei, id est domum orationis contemnitis, ibi manducando aut bibendo? quasi diceret: ecclesia non domus ad manducandum, vel bibendum, sed ad orandum; et ideo, si domos habetis ad manducandum vel bibendum, ibi vos reficite, D non in domo orationis, id est in ecclesia. Quocirca, qui in ecclesia Dei manducat aut bibit, ipsam contemnit, maxime si habeat domum ad manducandum. Ecclesia namque Dei, non est domus ad manducandum et bibendum; sed domus orationis

XI. Ex his patet ecclesiam Dei dici hoc loco domum orationis. Alioqui, si quis dicat, ecclesiam Dei dici heic fideles, intendat quanta sequatur absurditas. Apostolus quippe reprehendit heic Corinthios comedentes in ecclesia Dei. Et, si ecclesia Dei intelligitur heic fidelium convocatio, consequenter videbitur eos, qui comedunt in conventu fidelium reprehendere; et sic reprehensibilis erit

Dominus, qui manducavit et bibit cum discipulis. Ad hæc, consequetur, non esse manducandum cum aliquo; aut manducandum esse tantum cum infidelibus; quod sentire, est summa dementia. Restat igitur, ut ecclesiam Dei intelligamus ibi domum orationis. Unde et ecclesia dicitur per etymologiam, ædes clericorum: non quod ipsi tantum in ea conveniant; sed quia cæteris fidelibus frequentius; et quia eorum est eam custodire, claudere, aperire et divina ibi celebrare mysteria.

XII. Nec mirum si ecclesia Dei dicitur tam convocatio fidelium quam locus orationis, ubi conveniunt; sicut et domus dicitur mansio aliqua, et manentes in ea. Cum enim legitur Dominum intrasse in domum principis Pharisæorum, Sabbato manducare panem (Luc. xiv); domus significat mansiones. Cum autem legitur de regulo; quia « credidit ipse, et domus ejus tota (ibid.); » domus significat manentes in domo. Civitas quoque significat locum civium aliquorum; et cives ibi manentes. Locum significat, cum dicitur: « Videns civitatem, flevit Jesus (Luc. xix). » Cives significat, cum dicitur: « Cum intrasset Jesus Hierosolymam, commota est universa civitas, dicens: quis est hic? » (Matth. x.) Neque enim murorum ambitus, aut locus ipse dicebat, « quis est hic? » sed cives immanentes.

XIII. Synagoga quoque dicitur locus orationis, in quo Judæi congregabantur. Et ipsi enim Judæi hinc aiunt ad Dominum de centurione: « Synagogam ipse ædificavit nobis (Luc. vii); » significantes nomine synagogæ domum, quam eis ædificaverat ad orandum. Joannes quoque ait angelo Scyruæ Ecclesiæ: « Blasphemaris ab his qui se dicunt Judæos esse, et non sunt, sed sunt synagoga Satanæ (Apoc. ii). » Quo in loco, sine omni scrupulo Judæus vocat synagogam Satanæ.

XIV. Manifestum est igitur tum auctoritate Apostoli, tum inductione præscriptorum similium, Ecclesiam Dei dici, tam domum orationis, quam convolutionem fidelium. In ecclesia enim materiali, varietas, sive multitudo lapidum, aut lignorum significat diversos ordines fidelium: pavimentum et tectum, subditos et prælatos: fenestræ per quas lux cœli infunditur, doctores per quos cæteri fideles illustrantur, qui luce sermonis Dei illuminantur. Fundamentum, quod totum pondus Ecclesiæ sustinet, Christus est, qui mores nostros sustinet; ostium, fides; altare, Deus; latitudo ecclesiæ, charitas; altitudo, spes; longitudo, perseverantia; lampades seu candelæ, Scripturæ, sive virtutes; cymbala, signum jubilationis. Cum ergo materialis ecclesia significet spiritualem, non inconvenienter ejus nomen accipit. Quia plerumque signum censetur nomine rei, cujus est signum. Hinc Propheta ait de manna: « Panem angelorum manducavit homo (Psal. lxxvii); » non quia esset panis angelorum; sed quia significabat illum. Et Apostolus ait de petra quæ fundebat aquam Judæis: « Consequenter

ros petra, petra autem erat Christus (*I Cor. x*); » **A** non quia petra esset Christus; sed quia significabat Christum, qui aqua sapientiæ ros potat.

XV. Cum autem dicimus, in domo orationis, id est in ecclesia orandum, inimici veritatis contra nos inducunt illud Evangelicum: « Tu autem, cum craveris, intra in cubiculum tuum, et clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito; et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi (*Matth. vi*). » Ex his enim aliud orandum esse in cubiculo, non in ecclesia.

XVI. Sed, si orandum est in cubiculo, non in ecclesia; Jesus Christus in cujus ore dolus non fuit, erravit, cum vocavit domum orationis, si ibi non oratur. Si autem verum dixit, in eo quia verum Veritas dixit, domus orationis est quia ibi orandum est. Item si in ecclesia orandum non est, peccaverunt Petrus et Joannes, qui ascenderunt ad templum ad horam orationis nonam. Item peccavit Paulus; peccavit Anna, quæ non discedebat a templo, jejuniis et orationibus serviens nocte ac die; quod utique sentire, extremæ dementiæ est. Constat igitur, orandum esse in ecclesia, tum auctoritate Christi, tum exemplis apostolorum, aliorumque sanctorum.

XVII. Orandum tamen est ubique sicut Apostolus ait: « Volo viros orare in omni loco, levantes puras manus, sine ira et disceptatione: similiter et mulieres (*I Tim. ii*). » Et Propheta: « In omni loco dominationis ejus, benedic, anima mea, Domino (*Psal. cii*). » Cum ergo ubique sit orandum, voluit Deus specialiter esse locum orationi deputatum, scilicet tantum ad orandum et serviendum Deo, ut tanto attentius fiat oratio, quanto ibi soli vacatur Deo, ne quid aliud fiat. Alia quippe loca, pluribus sunt plerumque negotiis implicata. Et ideo, si ibi oret quis, velit, nolit, nonnunquam interruptitur. « Muscæ namque morientes perdunt suavitatem unguenti (*Eccle. x*). » Causæ quippe temporales muscarum more, per insolentiam se ingerentes, corda orantium confundunt; ne orationes, quæ per se, velutaromata fragrant, suavem reddant Deo in orantibus odorem.

XVIII. Cum ergo ait Dominus, ut oraturus intret in cubiculum, non statuit, ut lectus materialis sit locus orationis, nusquam enim hoc fecit: nusquam vocavit lectum, vel thalamum, domum orationis. Sane templum vocat domum Dei, et domum orationis. Non ergo intelligendum est de lecto materiali, sed spirituali. Vocat igitur cubiculum, secretum cordis; ubi si bona est conscientia, suaviter quis pausat; si vero mala, vehementer gravatur. Oraturus itaque quis, secretum cordis intrare debet; ut non tantum ore, sed et corde oret. Cubiculum cordis intret, ne mens per exteriora fusa, fructum orationis perdat. In se vero reversa, tanto facilius per orationem impetret, quanto cunctis aliis appetitis, soli Deo vacare contendit. Et ideo, quandiu orationi insistitur claudendum est ostium, id est

auditus cordis per circumspectionem muniendus; ut desideria illicita coerceantur, nec concupiscentia carnalis admittatur; sed tota cordis intentione Pater cœlestis oretur eo attentius: quo clauso cordis aditu, a supervenientibus non interruptitur curis. Hæc est oratio, quæ cœlum penetrat. Hæc pulsat aures Patris cœlestis. Hæc impetrat, si quid postulat. Unde subditur: « Et Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi (*Matth. vi*). »

XIX. Præterea, quia in ecclesia orare nolunt, contra nos prætendunt excusationes in peccatis, et inducunt illud quod beatus Stephanus ait in Actibus apostolorum: « Salomon ædificavit Deo domum; sed non Excelsus in manufactis habitat, sicut Propheta dicit: Cœlum mihi sedes est; terra autem scabellum pedum meorum. Quam domum ædificabitis mihi, dicit Dominus? Aut quis locus requietionis nræ est? Nonne manus mea fecit hæc omnia? (*Act. vii*). » Et, inquit, si Excelsus non habitat in manufactis, non habitat in ecclesiis factis manu hominum. Si autem ibi non habitat, cur iremus illuc ad orandum?

XX. Ad quod respondemus, sic intelligendum: « Deus non habitat in manufactis, » id est non ibi clauditur, aut continetur in manufactis. Immensus est enim, et incircumscribitus Deus, et illocalis et ideo non circumscribitur; aut continetur in loco. Cui enim cœlum sedes est, et terra scabellum, quomodo contineretur in aliqua domo? Cur habitas in domo tua, ibi includeris, nec usquam alibi es. Non sic habitat Deus in manufactis templis, ut sic ibi includatur, quatenus nusquam sit alibi.

XXI. Præterea, « Spiritus est Deus (*II Cor. iii*), » sicut idem ait: et ideo loco corporali non continetur; sed habitat per gratiam in cordibus electorum. Unde Apostolus ad Ephesios: « Det vobis Pater Domini nostri Jesu Christi habitare Christum per fidem in cordibus vestris (*Ephes. iii*). » Fides enim tua de Christo, Christus (est) in corde tuo. Hinc et Propheta: « Et repulit tabernaculum Sio, tabernaculum suum, ubi habitavit in hominibus (*Psal. lxxvii*). » Ecce, quomodo habitavit Deus in tabernaculo suo. Habitat enim ibi in hominibus. Sic habitat Deus in ecclesiis, habitando in hominibus: et ideo potius habitat ibi, quam alibi. Quia interdum plures ibi conveniunt, et cum majori devotione, ac ferventiori fide concurrunt; servitur Deo observationibus, et perceptione sacri pabuli, id est corporis Christi, et divini verbi. Cum igitur semper et ubique sit Deus in cordibus electorum; plenius et perfectius eos replet in ecclesiis, cum in suo obsequio eos viderit promptiores. Verumtamen, si Deus ubique est, cum dicat: « Cœlum et terram ego impleo (*Isa. xxiii*); » in manufactis est, contuens ac regens; sed non ibi ita inhabitat, ut in cordibus electorum: hic enim inhabitat etiam per gratiam; in illis vero est per essentiam, potentiam, et præsentiam.